

Хунар бўлса
қўлингда,
Нон топилар
йўлингда.

Ўзбек халқ мақоли

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

1931-yildan chiqa boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2012-yil 7-noyabr, chorshanba № 88 (8529)

ЎЗ БИЗНЕСИГА ЭГА ЁШЛАР

юртимизнинг истиқболдаги тараққиётига муносиб ҳисса қўшади

2012 йил мамлакатимиз таълим тизимида алоҳида аҳамиятга эга, Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури тўғрисида»ги қонунлари билан асос солинган узлуксиз таълим тизимини, кадрлар тайёрлашнинг Миллий моделини тўла-тўқис амалга ошириш йили бўлди.

Фаолият юритаётган умумтаълим муассасаларининг барчаси икки погонали умумий-мажбурий таълим тизими, бошқача айтганда, 9-синфгача умумтаълим мактаблари ва 3 йиллик ўрта махсус, касб-хунар таълим муассасалари меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгилаб берилган ўз вазифаларини тулақонли бажаришга киришди. Умумий ўрта таълим мактаблари битирувчиларини таълимнинг навбатдаги босқичи — ўрта махсус, касб-хунар таълим муассасаларига тулиқ жалб этишга эришилди.

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг узига хос муҳим буғини булган ўрта махсус, касб-хунар таълимнинг асосий мақсадларидан бири, бу — иқтисодиётнинг

ва ижтимоий ҳаётнинг турли соҳа ва йўналишлари учун пухта билим, кўникмаларни эгаллаган, муайян касб эгаси булган, мустақил фикрлашга қодир кичик мутахассисларни тайёрлаш орқали жадал ривожланаётган

иқтисодиёт, ижтимоий соҳа, мамлакат ва жамият ҳаёти таъминловчи барча жабҳаларнинг профессионал-маलाкали кадрларга булган усиб борувчи талабини қондиришдан иборатдир.

(Давоми 3-бетда.)

Республикаимиз умумтаълим муассасаларида янги ўқув йилининг I чораги якунланиб, ўқувчилар кўзги таътилга чиқишди. Бу таътил гарчи қисқа бўлса-да, ўқувчилар учун унутилмас кунларни ҳада этди. Чунки улар сўлим ёз фаслидан шу кунга қадар ўз мураббийлари билан қизгин тайёргарлик олиб бориб, эндиликда «Умид ниҳоллари» мусобақаларининг дастлабки босқичида ўз кучларини синаб кўришади.

СПОРТГА ОШНО БОЛАЛАР МУСОБАҚАСИ

иродани тоблайди, соғломлик ва қувонч бахш этади

Жиззах туманидаги 35-умумтаълим мактабининг спорт зали ўқувчилар билан ҳар қачонгидан гавжум. Тажрибали мураббийларнинг йўл-йўриқлари остида волейбол, стол тенниси ўйнаётган ёшларнинг ҳаракатлари эътиборни тортади.

— 9-синф ўқувчиси Иброҳим Абдурахимов стол тенниси мусобақалари бўйича Навоий вилоятида бўлиб ўтган «Умид ниҳоллари» спорт ўйинларининг республика

босқичида иштирок этган, — деди олий тоифали жисмоний тарбия ўқитувчиси, Халқ таълими аълочиси Неймат Эшматов. — Мактабимизда Иброҳим каби спортсевар ўғил-қизлар сони тобора ортиб бормоқда. Мунтазам фаолият кўрсатаётган спорт тўғралақлари таълим масканидаги 620 нафар ўқувчидан 280 нафарини узига жалб этган.

(Давоми 15-бетда.)

ИЛҒОР ПЕДАГОГНИНГ МУВАФФАҚИЯТИ

Инсон қайси касб соҳиби бўлмасин, мақсади йўлида изланиб, курашиб яшаса, меҳнатининг самараси бўй кўрсатса, бу саодатдир, аслида. Кишиларни илму маърифатга қорлаб, юсак инсоний фазилатларни қалбларга сингдирган устоз эса икки ҳисса бахтлидир.

Ta'lim fidoyilari

Меҳнатнинг таги роҳат

Математика фани ўқитувчиси, Халқ таълими аълочиси Малика Каримова шогирдларининг муваффақиятини кўрганда кўнгли тоғдек кўтарилади. Шу касбни танлаганига шукрона айтади. Малика опа болалигидан ўқитувчилик касбига меҳр қўйди. Илк бор қалам тутқазган устози Хуршида опанинг сабоқлари, камтарона муомаласи шогирд дилида ўқитувчиликка ҳавас уй-

Б.РИЗОКУЛОВ олган сурат.

ғотди. Шайхонтоҳур туманидаги 157-умумтаълим мактабини ало баҳолаб тугатгач, Тошкент давлат педагогика институтини (ҳозирги уни-

верситети)да тахсилни давом эттирди. Талабалик давридаёқ турли семинар ва анжуманларда фаол иштирок этди.

(Давоми 10-бетда.)

«МЕНИНГ БОЛАЛИК КУНЛАРИМ»

ушбу дафтарда ўқувчининг феъл-атвори, қизиқишлари акс этади

Бошланғич синф ўқувчилари асосан бир ўқитувчи кўмагида фанларни ўрганади, ўзлаштиради. Юқори синфларга ўтгач эса, фанлар кўпаяди ва мураккаблашади. Ўқитувчиларнинг дарс бериш усули ҳам бир-бирига ўхшамайди.

7-бет

MEDIA ОГОҲЛИК

Мир Алишер Навоий бобомиз ахборотнинг шахс, жамият ҳаётида тутган аҳамиятини юсак баҳолаб, бундан беш аср олдин «Агар огоҳсен сен, шохсен сен», деган бебаҳо сатрни биз учун ёзиб кетган.

8-9-бетлар

ҲАҚИҚИЙ ДЎСТ КИМ?

“Ҳақиқий дўстинг борми?”. Саволдан энсам қотди. Жеркиб ташлай, дедим-у, ҳар қалай, андиша сақладим. Сухабатдошимнинг ҳурматино жойига қўйиб, жавобга ҳозирландим: «Бор...». Дўстларимни бир-бир санаяпман... Бирдан ўйлашиб қолдим. Саволнинг мағзини чақишга уриндим. Ҳақиқий дўст... Дўстинг сохтаси ҳам бўларкан-да.

14-бет

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМГА ЭЪТИБОР

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари қўмитасининг бўлиб ўтган йиғилишида Халқ таълими вазирлигининг болаларни мактабгача таълим муассасаларига жалб этишнинг бугунги аҳволи ва истиқболлари ҳақидаги ахбороти тингланди.

Тадбирда Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари қўмитасининг раиси А.Маматов, Халқ таълими вазири Т.Ширинов ва бошқалар мамлакатимизда ўсиб келаётган ёш авлодга босқичма-босқич таълим бериш, юксак маънавиятли ҳамда соғлом фикрлайдиган шахсларни тарбиялашнинг самарали механизми шаклланиганини таъкидлади. Бу борада ишлаб чиқилган Ўзбекистон Республика-

сининг "Таълим тўғрисида"ги қонуни, Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ҳаётга изчил татбиқ этилмоқда.

Соҳани янада ислоҳ этиш мақсадида 2007 йил 25 октябрда Вазирлар Маҳкамасининг "Мактабгача таълим соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида"ги қарори қабул қилинди. Ушбу ҳужжатда давлат мактабгача таълим муассасаси, нодавлат мактабгача таълим муассаси

саси ва қисқа муддатли гуруҳлар тўғрисидаги низомлар тасдиқланган. Бу давлат мактабгача таълим муассасаларини янада такомиллаштириш имконини берди.

Бугун мамлакатимизда 4978та давлат мактабгача таълим муассасаси фаолият кўрсатмоқда.

Давлатимиз томонидан уларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, техник ҳамда ўқув-услубий жиҳозлар билан таъминлашга доимий эътибор қаратилмоқда. Масалан, ҳар йили давлатимиз таълим соҳасига ажратаётган маблағларнинг ўртача ўн фоизи мактабгача таълим муассасаларини таъминлашга йўналтирилмоқда. 2012 йилнинг биринчи ярмида бу

кўрсаткич 343,9 миллиард сўмдан ошди.

Шу билан бирга, мамлакатимизда нодавлат мактабгача таълим муассасалари ҳам фаолият кўрсатмоқда ва уларнинг сони йилдан-йилга кўпайиб бормоқда.

Тадбирда мактабгача таълим муассасаларида тарбия ишларини такомиллаштириш, педагоглар малакаси ва маҳоратини ошириш, таълим жараёнига замонавий педагогик технологияларни жорий этишга доир ишлар таҳлил этилди.

Кўриб чиқилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

Сардор ТОЖИЕВ,
ЎЗА мухбири

Ҳар йилининг баҳоси натижасидан маълум. Худди шундай, таълим муассасаларида олиб борилаётган ўқитиш сифати ҳам жамоанинг ва ўқувчиларнинг ютуқларида кўринади.

Учтепа туманидаги 116-умумтаълим мактабида айни дамда 2037 нафар ўқувчи сабоқ олади. Улар орасида турли танловларда фахрли ўрин совриндорлари кўпчилиكنи ташкил этади. Жумладан, 9-синф ўқувчиси Мадина Мирзараҳимова фан олимпиадасининг шаҳар босқичида математика фанидан, Гўзал Ибрагимова кимё фанидан 1-ўринни қўлга киритди. Жалолддин Ҳидоятлов эса «Конституция-миз — бахтимиз пойдевори» мавзусида ўтказилган танловнинг шаҳар босқичида 1-ўринга сазовор бўлди. Ўтган йили «Билимлар беллашуви»да муассаса билимдонлари муваффақиятли иштирок этиб, мактаб рейтингини туман бўйича олдинги ўринлардан бирини банд этди.

Дарҳақиқат, педагоглар жамоаси болажонлар билимини юқори кўтаришга астойдил бел боғлаган. Ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитишда тажриба-тадқиқот майдони сифатида танлаб олинган ушбу муассасада илғор педагогик технологиялардан фойдаланиб, дарслар ташкил қилинмоқда. Ўтган ўқув йили тажриба-тадқиқотнинг фаол босқичи ўтказилиб, илғор тажрибалар оммалаштирилди. Ҳозирда давом этаётган якуний босқичда ҳам замонавий ахборот-коммуникация технологиялари асосида таълим-тарбия сифатини ошириш борасида ибратли ишлар олиб боришмоқда.

Бурхон РИЗОКУЛОВ
олган суратлар.

ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ВА ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИ

Миллий матбуот марказида "Оммавий ахборот воситаларининг жамоатчилик назоратини амалга оширишдаги ўрни" мавзусида давра суҳбати бўлиб ўтди.

Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюشمаси томонидан ташкил этилган ушбу тадбирда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутатлари, мамлакатимизнинг етакчи босма, электрон оммавий ахборот воситалари ходимлари, экспертлар, давлат ва жамоат ташкилотлари вакиллари, Ўзбекистон Миллий университети журналистика факультетининг профессор ва ўқитувчилари, талабалари қатнашди.

Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюشمаси раиси Ш.Ғуломов ва бошқалар давлат ҳокимияти ҳамда бошқаруви органлари фаолиятининг очиқ ва ошкоралигини таъминлаш, аҳолини мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар ҳақида мунтазам хабардор қилиш, ахборот эркинлигига эришиш демократик ислохотларни чуқурлаштиришнинг муҳим шарти эканини таъкидлади.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда жамоатчилик назоратини амалга ошириш, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг фаолиятида ошкораликни таъмин-

лашда оммавий ахборот воситаларининг иштирокини кучайтириш бўйича комплекс ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирлар ҳаётга татбиқ этилди. Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг "Оммавий ахборот воситалари тўғрисида"ги, "Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида"ги, "Ахборот олиш кафолатлари ва эркинлиги тўғрисида"ги қонунлари ва бошқа қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда фуқаролар ҳамда оммавий ахборот воситаларининг эркин ва ҳеч қандай тўсиқларсиз ахборот излаш, олиш, текшириш, узатиш ҳамда тарқатиш ҳуқуқининг конституциявий кафолатлари, шунингдек, ахборотнинг очиқлиги, ишончлиги ва ундан фойдаланиш мумкинлиги принциплари мустаҳкамланган.

Президентимиз Ислам Каримов томонидан ишлаб чиқилган Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси Ўзбекистонда фуқаролик жамияти институтларини ривожлантириш борасидаги ишларнинг манتيкий давоми бўлди. Унда давлат ва жамоатчилик ишла-

рини бошқариш жараёнига фуқаролик жамияти институтларини жалб қилиш орқали давлат органлари фаолиятининг очиқлик ҳамда самарадорлик даражасини ошириш, ушбу жараёнда оммавий ахборот воситаларининг кенг иштирокини таъминлаш чоралари кўзда тутилган.

Тадбир иштирокчиларининг таъкидлашича, давлат ва ҳокимият тузилмалари фаолияти устидан жамоатчилик назорати институтини янада такомиллаштириш жамиятнинг давлат билан самарали муносабатини таъминлаш, одамларнинг нимага кўпроқ қизиқишини, мамлакатимизда амалга оширилаётган тўб ўзгаришларга муносабатини аниқлашнинг энг муҳим омилларидан бирига айланмоқда.

Давра суҳбатида давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг ошкоралигини таъминлашда оммавий ахборот воситаларининг ўрни, фуқаролик жамиятини ривожлантиришда жамоатчилик назоратининг роли, жамоатчилик назоратини амалга оширишда оммавий ахборот воситалари фаолигини кучайтиришга бағишланган маърузалар тингланди ва муҳокама этилди.

С.ТОЖИЕВ,
ЎЗА мухбири

БОЛАЛАРИМ — БОРЛИҒИМ

Самарқанд шаҳридаги 6-сонли меҳрибонлик уйида мактаб ёшидаги болалар тарбияланади. Ўз касбининг фидойилари уларга бор меҳрини бериб, ғам-хўрлик кўрсатишади.

— Бола тарбиясида онанинг ўрни беқиёс, дейди тарбиячи Зулайхо Назарова. — Шу боис тарбияланувчиларим, тўғрироғи, болаларимга «аяжон» деб мурожаат этишларини уқтираман. Бу ўғил-қизлар ҳаётда ўз ўрнини топиши учун она меҳрини албатта ҳис этишлари керак. Қарийб йигирма йилдан буён шу даргоҳда иш-

лайман. Собиқ ўқувчиларим ханузгача тез-тез йўқлаб туришади. Уларни кўрганда худди ўз фарзандимни кўргандек хурсанд бўламан. «Аяжон» деган сўзларидан тўлқинланиб кетаман, ташвишларимни унутаман. Ўзгача руҳ билан ишга шўнғийман. Улар — менинг борлигим, тақдирим!

Ўз умрини ёш авлод тарбиясига бағишлаган Зулайхо Назарованинг хизматлари юксак қадрланмоқда. У Мустақиллигимизнинг 21 йиллиги арафасида «Меҳнат шўҳрати» ордени билан мукофотланди.

Ҳаким ЖўРАЕВ,
«Ma'rifat» мухбири

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Касб-хунар коллежлари битирувчиларини ўз касбини пухта эгаллаган, меҳнат бозори талабларига ҳар томонлама жавоб берадиган даражада тайёрлаш билан бир вақтда, уларнинг меҳнат бозоридан ўз ўринларини топишига кўмаклашишга, юртимизда бугун давлат сиёсати даражасида этибор қаратилмоқда. Шу ўринда, Президентимиз Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йилнинг асосий якуни ва 2012 йил Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор йўналишларига бағишланган мажлисидаги нутқида: "Бу борада биз учун ўта муҳим, айтиш мумкинки, ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган яна бир масалага тўхталиб ўтишни жоиз деб биламан. Касб-хунар коллежлари битирувчиларини ишга жой-

лиқда мазкур вазифага жиддий масъулият билан ёндашиши талаб этилади.

Ўзбекистон Президентининг мамлакатимизда ишбилармонлик муҳитини тубдан яхшилаш ва тадбиркорликка янада кўпроқ эркинликлар беришга қаратилган 2011-2012 йилларда қабул қилинган бир қатор фармон ва қарорлари кўлаб касб-хунар коллежи битирувчиларини ҳам пухта эгаллаган билим ва касбий малакасига ишонган ҳолда ўз кичик бизнесини, мустақил иш фаолиятини ташкил этишга ундамоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 28 июлдаги "Таълим муассасалари битирувчиларини тадбиркорлик фаолиятига жалб этиш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги фармонида микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан республиканинг

ЎЗ БИЗНЕСИГА ЭГА ЁШЛАР

юртимизнинг истиқболдаги тараққиётига муносиб ҳисса қўшади

лаштириш масаласи барчамизнинг жиддий ва доимий эътиборимиз марказида туриши зарур", дея олдимизда турган бугунги куннинг энг муҳим вазифаларидан бирини белгилаб берган эди. Ушбу вазифани амалга ошириш жараёнида ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими томонидан олиб борилаётган фаолият таҳлили 2011-2012 ўқув йилида республикамиз касб-хунар коллежларини муваффақиятга етказган 501477 нафар битирувчиларнинг шу кунгача қарийб 80 фоизи иқтисодиёт ва ижтимоий ҳаётнинг турли соҳаларида ўз меҳнат фаолиятини бошлаганини кўрсатмоқда.

Меҳнат бозори талабларининг жорий йилдаги ҳолатидан келиб чиққан ҳолда касб-хунар коллежи битирувчиларининг муҳандислик, ишлов бериш ва қурилиш тармоқлари йўналишида (137870 нафар), ижтимоий соҳа, бизнес ва ҳуқуқ йўналишида (78234 нафар), таълим йўналишида (59132 нафар), соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот йўналишида (34889 нафар), қишлоқ ва сув хўжалиги йўналишида (23170 нафар), хизмат кўрсатиш йўналишида (12398 нафар), гуманитар фанлар ва санъат йўналишида (2890 нафар) ўз мутахассислиги бўйича иш ўринларига эга бўлганлигини таъкидлаш жоиз. Хусусан, мазкур йилда "Ўзметкомбинат" ОАЖ, "Олмалик" КМК, "Ўзвино-саноат-холдинг" компанияси, "Тошшаҳартрансхизмат" уюшмаси каби йirik корхоналарда мазкур битирувчиларга талаб юқори бўлганлигини кузатиш мумкин.

Аммо, таҳлиллар касб-хунар коллежларида айрим йўналишлар бўйича мутахассисларни тайёрлашда номутаносибликларга йўл қўйилаётгани, ҳаудий меҳнат бозори ҳамда соҳаларнинг кичик мутахассисларга бўлган талаби етарлича ўрганилмаётганини кўрсатмоқда.

Бундай ҳолат касб-хунар коллежларида мутахассислар тайёрлашни доимий тарзда меҳнат бозори талабларига ва унинг келажақдаги прогнозларига боғлиқ ҳолда ташкил этишни муҳим вазифа қилиб қўймоқда.

Шу ўринда, ҳар бир коллеж директори ҳудуд ва соҳанинг истиқболи ҳамда мамлакатнинг стратегик ривожланиш йўналишларини чуқур билган ҳолда, маҳаллий ҳокимият органлари билан бирга-

касб-хунар коллежлари, академик лицейлари ва олий таълим муассасалари битирувчилари билан меҳнат шартномалари тузилганда, банд ходимларнинг ўртача йиллик сони қонун ҳужжатларида белгиланган чекланган нормативдан кўпи билан 20 фоиз оширилган ҳолларда, микрофирмалар ва кичик корхоналар учун назарда тутилган имтиёзлар, кафолатлар ва ҳуқуқлар уларда сақланиб қолиши кўзда тутилган.

Дастлабки натижаларга кўра, сўнгги йилларда коллеж битирувчилари томонидан ўз бизнесини ташкил этишга бўлган интилиш кучайиб бораётганлигини ақлоқ кузатиш мумкин. 2011 йилда битирувчиларнинг 10049 нафари ўз бизнесини ташкил этган бўлса, жорий йилнинг 9 ойлик якунига кўра, бу кўрсаткич 9096 нафарни ташкил этаётди. Битирувчиларнинг ўз бизнесини ташкил этиш истаги кучайиб боришига бир қанча омиллар таъсир кўрсатмоқда. Жумладан:

- коллежларда таълим-тарбия иши замон талаблари даражасида ташкил этилаётгани, ўқув-устахоналарининг соҳага оид энг илгор воситалар билан жиҳозлангани натижасида битирувчиларда ўзи танлаган мутахассислик бўйича мукамал билим ва касбий қўникмаларни ўзлаштириш имконияти кенгаётгани;

- кичик бизнес ва тадбиркорликнинг давлат томонидан ҳар томонлама қўллаб-қувватланаётгани;

- битирувчиларни тадбиркорлик фаолиятига кенг жалб этиш мақсадида ҳудудларда "Микрокредит-банк", Савдо-саноат палатаси, "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати билан ҳамкорликда "Ёш тадбиркор — юртга мададкор", "Менинг бизнес-ноям" каби мавзуларда турли семинарлар ва қўрик-тановлар ташкил этилиши;

- тижорат банклари томонидан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш истагини билдирган битирувчиларга имтиёзли кредитлар тақдим этилиши.

Таъкидлаб ўтиш жоизки, биргина 2011 йилда битирувчиларга 21 млрд. сўмдан ортқ имтиёзли кредитлар ажратилган бўлса, шу йилнинг ўтган даври мобайнида бу кўрсаткич 28 млрд. сўмдан ошиб кетди.

Шу ўринда рақамларга эътибор қаратиб, 2012 йилда тижорат банкларининг имтиёзли кредитларини

олиб, ўз бизнесини ташкил этган битирувчилар фаолиятини иқтисодиёт соҳалари кесимида таҳлил қиладиган бўлсак, уларнинг 679 нафари чорвачилик, 140 нафари паррандачилик, 379 нафари тикувчилик, 279 нафари савдо ва хизмат кўрсатиш, 95 нафари иссиқхона, 400га яқини қандолат маҳсулотларини ишлаб чиқариш, балиқчилик, асаларчилик, уяли алоқа хизмати, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш, миллий хунармандчилик, мебелсозлик каби соҳаларда иш олиб бормоқдалар. Ажратилган имтиёзли кредитларнинг асосий қисми Тошкент шаҳри (1,5 млрд. сўм), Тошкент (2,4 млрд. сўм), Самарқанд (1,8 млрд. сўм), Қашқадарё (1,3 млрд. сўм), Навоий (1,1 млрд. сўм) Жиззах (1,1 млрд. сўм), Хоразм (1,3 млрд. сўм) вилоятлари ҳиссасига тўғри келаётганлигини алоҳида таъкидлаш лозим.

Яна бир муҳим жиҳат ўзига этиборни тортади — 2012 йилда ўз бизнесини ташкил этган коллеж битирувчиларининг аксарият қисми — 66 фоизи (ёки 6045 нафари) хусусий тадбиркорлик фаолиятини кредит олмасдан бошлаган. Улар томонидан Республикаимизнинг турли ҳудудларида 10 мингдан ортқ (масалан, Самарқанд вилоятида — 1236, Тошкент вилоятида — 1156, Хоразм вилоятида — 1098, Андижон вилоятида — 1080) янги иш ўринлари яратилган. Бу кўрсаткич **Кадrlar тайёрлаш миллий моделига асос солинган, пухта ўйланган сиёсатнинг энг муҳим натижаларидан бирidir.** Зеро, кўлаб мамлакатларда кечаятган иқтисодий инқироз туфайли юз бераётган салбий ҳолатлар барибарадида ишсизлик даражаси ҳам ошиб бораётган бир пайтда, Республикаимизда касб-хунар коллежи битирувчиларининг ўз бизнесини очиши, яна бир тенгқурини иш билан таъминлаши каби ҳолатларни Кадrlar тайёрлаш миллий моделида кўзда тутилган "портлаш эффекти"нинг дастлабки қўрилиши сифатида баҳолаш мумкин.

Ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази ташаббуси билан Республика Савдо-саноат палатаси, тижорат банклари, Хотин-қизлар қўмитаси, "Камолот" ЕИХ ва "Маҳалла" хайрия жамғармаси билан ҳамкорликда битирувчиларнинг тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиши учун ҳуқуқий саводхон-

лигини ошириш ҳамда амалий ёрдам бериш юзасидан жорий йилнинг ўзида 226та касб-хунар коллежларида амалий семинар-тренинглр ташкил этилган.

Касб-хунар коллежларида ўқувчиларнинг танлаган касбларини пухта эгаллашига эришиш билан бирга, уларда бизнесни ташкил этишнинг асосий тушунчаларини шакллантириш, ўз мустақил хўжалик фаолиятини юртимизда битирувчиларга ҳар томонлама кўмаклашиш ва бу борада доимий мониторингни ташкил этиш каби вазифалар муҳим аҳамият касб этмоқда.

Битирувчиларнинг бандлигини таъминлашга қаратилган аниқ йўналтирилган комплекс чора-тадбирлар ишлаб чиқилган бўлиб, улар қуйидагиларни ўз ичига олади:

тадбиркорлик фаолиятини юртиш истагини билдирган ёшларнинг иш юритишини ташкил этиш, бизнес режалари тузиш, белгиланган тартибда давлат идораларидан рўйхатдан ўтишда уларга енгилликлар яратиш ва амалий ёрдам кўрсатиш;

тадбиркорлик билан шуғулланмоқчи бўлган ёшларга ҳуқуқий маслаҳатлар бериш, тадбиркорлик фаолиятида учрайдиган муаммоларнинг тезкор бартараф этилишини таъминлаш мақсадида "ишонч телефонлари" ташкил этиш;

"Тадбиркорлик — фаровон ҳаёт сари" мавзусида тажрибали тадбиркорлар билан туман ва шаҳарларда ёш тадбиркорлар иштирокида давра суҳбатлари ўтказиш;

банк муассасаларидан кредит олган ёш тадбиркорларнинг самарали фаолиятини кенг тарғиб этиш мақсадида "Бугун бизнес эгаси — юртимизнинг эртаси" шиори остида мунтазам кўргазмалар ташкил этиш;

— "Ёш тадбиркор — юртга мададкор" ҳамда "Ёш тадбиркор камолоти — қишлоқ тараққиёти кафолати" каби оммавий тадбирларни юқори даражада ташкил этиш.

Ушбу тадбир ва лойиҳалар мунтазам равишда олиб борилиши, уларнинг самарадорлиги доимий назоратда бўлиб, чуқур таҳлил этиб борилиши таълим бошқарув органлари ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари, жамоат ташкилотлари раҳбарларининг этибор марказида бўлиши шарт.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, бугунги кунда касб-хунар коллежлари фаолиятини баҳолашнинг холисликка асосланган механизми жорий этилган бўлиб, унда битирувчиларнинг юқори технологияларга асосланган корхоналарга иш ўрнига эга бўлиши ва ўз бизнесини очиши каби сифат мезонлари асосий кўрсаткич сифатида ҳисобга олинмоқда.

Умар БУРҲОНОВ

Yangiliklarda yurt nafasi

Гулистон шаҳрида бўш иш ўринлари меҳнат ярмаркаси ўтказилди.

Сирдарё вилояти ҳокимлиги, прокуратураси, меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш бош бошқармаси, ўрта махсус, касб-хунара таълими бошқармаси ҳамда "Қамолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати вилоят кенгаши ҳамкорлигида ташкил этилган меҳнат ярмаркасида 214 корхона ва ташкилот, фермер хўжаликлари ва тадбиркорлар 2600дан зиёд бўш иш ўринлари билан иштирок этди.

Меҳнат ярмаркасида 500 нафардан зиёд фуқарога ишга жойлашиш учун йўланма берилди. Юз нафарга яқин ёшлар қайта касбга ўқитиш курсларига жалб қилинди.

Тадбир доирасида вилоятдаги бир қатор қўшма корхона, тадбиркор, хунараманд ва касаначиларнинг маҳсулотлари кўргазмаси ҳам ташкил этилди.

Жиззах шаҳрида БМТнинг «Хотин-қизлар камситилишининг барча шаклларида барҳам бериш тўғрисида»ги конвенцияси роли ва аҳамиятини тарғиб қилиш бўйича Ўзбекистоннинг Миллий иш режасини амалга ошириш борасида олиб борилаётган ишларга бағишланган семинар-тренинг ўтказилди.

Тадбир вилоят адлия, ички ишлар бошқармалари, хотин-қизлар қўмитаси ва бошқа жамоат ташкилотлари ҳамкорлигида ташкил этилди.

Анжуманда хотин-қизларнинг халқаро ҳуқуқий ҳужжатларда ва Ўзбекистон Конституциясида белгилаб қўйилган ҳуқуқлари, oilaviy келишмовчиликларнинг олдини олиш, oila мустақамлигини таъминлашда ҳуқуқий тарғиботнинг ўрни, эр-хотин тенглигининг ҳуқуқий асослари, одам савдоси оқибатида жабрланган аёлларга ёрдам кўрсатиш каби мавзулар муҳокама қилинди.

Республика «Маҳалла» қайтар жамоат фондида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан жамоатчилик назорати самарадорлигини оширишнинг долзарб масалаларига бағишланган давра суҳбати бўлиб ўтди.

Тадбирда Олий Мажлис Сенати аъзолари ва Қонунчилик палатаси депутатлари, Адлия вазирлиги, Фуқаролик жамияти шаклланишини мониторинг қилиш мустақил институти, «Маҳалла» хайрия жамоат фонди вакиллари, пойтахтимиз ва Тошкент вилоятидаги фуқаролар йиғинлари раислари иштирок этди.

Йиғилишда Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясида қайд этилган демократлаштириш жараёнини такомиллаштиришда фуқаролик жамияти институтларининг ролини кучайтиришга оид қоидалар қандай амалга оширилаётгани кўриб чиқилди. «Жамоатчилик назорати тўғрисида»ги қонун лойиҳаси муҳокама қилинди.

Пойтахтимиздаги Турин политехника университетида «N-Com SA» масъулияти чекланган жамияти билан ҳамкорликда «Ишлаб чиқариш корхоналарини энергетик текшириш ва энергия тежашни бошқариш» мавзусида илмий-амалий семинар бўлиб ўтди.

Тадбирда «Ўзавтосаноат» акциядорлик компанияси, «Ўзбекэнерго» давлат акциядорлик компанияси, «Ўздонмаҳсулот» акциядорлик компанияси, «Ўзкимёсаноат» давлат акциядорлик компанияси, Олмалик ва Навоий кон-металлургия комбинатлари, Ўзбекистон металлургия комбинати, «Ўзпахтасаноат» уюшмаси, «Ўзкоммунхизмат» агентлиги, Савдо-саноат палатаси, бошқа манфаатдор корхона ҳамда ташкилотлар вакиллари қатнашди.

Семинарда йўналишлар бўйича энергетика аудити, қайта тикланадиган энергия манбалари, энергия тежашнинг иктисодлашган йўналишлари, энергия тежашнинг иктисодий жиҳатлари, уй-жой-коммунал хўжалиги, саноат, қурилиш, иссиқлик энергетикасида энергияни тежаш каби мавзуларда маърузалар тингланди.

Тадбир иштирокчилари Тошкентдаги Турин политехника университетининг технопарки билан танишдилар.

ЎЗА ва махсус мухбирларимиз йўллаган материаллар асосида тайёрланди.

Ҳуқуқий маданият марғиботи

Миллий матбуот марказида Адлия вазирлиги томонидан «Ҳуқуқий тарғибот ва маърифат йўналишида давлат органлари фаолиятини мувофиқлаштириш» мавзусида матбуот анжумани ташкил этилди.

— Аҳолининг ҳуқуқий маданиятини ошириш ва ҳуқуқий тарбияни янада такомиллаштириш давлатимиз сиёсатининг асосий йўналишларидан биридир, — дейди Адлия вазирлигининг ҳуқуқий тарғибот ва ҳуқуқий таълим бошқармаси бошлиғи Алижон Очилов. — Ҳуқуқий тарғибот ва маърифат бўйича давлат органлари ишларини мувофиқлаштирувчи идораларо кенгаш шу мақсадда ташкил қилинди. Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 23 июл

даги қарори асосида кенгаш низоми қабул қилиниб, асосий вазифалари белгилаб қўйилди.

Анжуманда журналистларга Юртбошимизнинг 2012 йил 24 октябрдаги «Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганнинг йигирма йиллик санасини нишонлашга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида»ги фармойишида белгиланган вазифалар, шунингдек, ҳуқуқий таълимни такомиллаштириш, ҳуқуқшунос кадрлар тайёрлаш, малакасини ошириш, юридик адабиётлар нашри билан боғлиқ масалалар ҳақида атрофлича маълумот берилди.

Дилшод КАРИМОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Anjuman

Психологлар тажриба алмашди

Ҳамза тумани халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими ташаббуси билан 307-умумтаълим мактабида амалиётчи психолог-педагоглар фаолиятига бағишланган анжуман ўтказилди.

«Ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш ва воёга етмаганлар билан ишлашда психологик хизмат самарадорлигини ошириш» мавзусидаги семинарда айни йўналишда амалга оширилаётган чора-тадбирлар, бундан кейин қилиниши лозим бўлган ишлар ҳақида фикр юритилди.

— Ўқув масканларида ўтказиладиган давра суҳбат-

Tadbir

лари ва учрашувларда ўқувчиларнинг хоҳиш-истакларига биноан турли касблар ҳақида маълумот берилади,

— дейди 226-умумтаълим мактаби директорининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосари Дилноз Маматова. — Яқинда мактабимизда «Мен орзу қилган касб» мавзусида иншоолар танлови ўтказилди. Ижодий беллашувада 8—9-синф ўқувчиларининг билим ва маҳоратига эътибор эмас, балки лаёқат ва қизиқишлари ҳам намоён бўлди.

Шоира БОЙМУРОДОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Чем тили таълими

илгор педагогик технологиялар асосида олиб борилади

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетидан инглиз тилини ўқитиш бўйича республика илмий-амалий семинари бўлиб ўтди.

Мазкур семинар кун тартибидан хорижий тилларни ўқитишнинг ўзига хосликлари, дарс жараёнида энг замонавий методлар, шунингдек, педагогик ва ахборот технологияларидан фойдаланиш орқали таълим сифат ва самарадорлигини ошириш масалалари жой олди. Тадбирда республикамиз олий таълим муассасаларида 250 га яқин профессор-ўқитувчилар иштирок этди.

Тадбирда мутахассислар ўзлари учун фойдали янгиликлар билан танишди. Океанортиклик мутахассис Лариса Натарелиннинг тақдироти ҳам йиғилганларда яхши таассурот қолдирди.

— Янги методика асосида дарс ўтишининг ўзига хос кўринишлари, материални талабаларга тез ва осон етказиб бериш йўллари ҳақида керакли билимларга эга бўлди, — дейди Бухоро давлат университети инглиз тили ўқитувчиси Азиза Юнусова. — Бу кўникмалар педагогик фаолиятимизда асқотилиши, шубҳасиз.

Райхона ОЧИЛОВА,
ЎзДЖТУ талабаси

Anjuman

Устоз ижодкорлар хотирланди

ЎЗР ФА Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтида ўзбек болалар адабиётининг атоқли номандалари Зафар Дийёр ва Шукр Саъдулла томонидан қолдирилган бой адабий мероснинг бугунги кундаги аҳамиятига бағишланган хотира-илмий анжумани бўлиб ўтди.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳамкорлигида ташкил қилинган тадбирда таниқли олимлар, шоир ва адиблар, институт илмий ходимлари иштирок этди.

Тадбирда сўз олганлар

ўзбек болалар адабиётида ёрқин из қолдирган устоз шоирларнинг ижоди ёш авлод қалбига эл-юрт, ота-онага муҳаббат, садоқат туйғуларини тарбиялаётганини таъкидладилар. Маърузачилар ўзбек

болалар адабиётининг шаклланишида Зафар Дийёр ва Шукр Саъдулла ижодининг ўрни, шоирларнинг бадиий маҳорати хусусида сўз юритдилар. Ёзувчилар уюшмаси болалар адабиёти кенгаши масъул котиби Турсунбой Адашбоев устозлар ҳақидаги илиқ хотираларини сўзлаб, уларга бағишланган шеърини ўқиб берди.

Беҳзод ФАЗЛИДДИНОВ
«Ma'rifat» мухбири

Болаларга завқ улашган байрам

Шу кунларда мактабгача таълим муассасаларида болаларни қувонч ва шодликка, меҳнатсеварликка, атроф-муҳитни асраб-авайлашга undovchi ҳосил байрамлари ўтказилмоқда.

Юнусобод туманидаги 255-МТМда бўлиб ўтган тадбирлар болаларнинг ижодий қobiliятини, иқтидорини намоиш этишга замин яратди. Боғчаннинг тадбирлар зали болалар томонидан чизилган расмлар, қўл ишлари намуналари, куз нсъяматлари билан безатилди.

— МТМда болаларнинг мусиқий қobiliя-

тини ривожлантиришга катта аҳамият берилади. Шу мақсадда вокал, рақс тўғрақлари фаолияти йўлга қўйилган. Жажжиларнинг соғлом бўлиб камол топиши учун бадиий тимнастика тўғраги ҳам ташкил этилган. Кичкинтойлар спортнинг бу тури билан бажони-ди шугулланадилар, — дейди боғча мудираси С.Раҳимова.

Байрам тадбирида болажонлар деҳқон, фермер, боғбон ролларини ижро этишди ва мевасабзавотларнинг шифобахш хусусиятларини ўз тилларида таърифлаб беришди.

Сурайё ШАЙХОВА

...Тақдир тақозоси билан Меҳрибонлик уйига қабул қилинган болалар феъл-атвори, ўй-фикри, юриш-туриши билан фарқланади. Улар рисолабадидек оилавий муҳитни кўрмагани бос, бу ерда келган илк кундан бошлаб ўзини ўзи бошқариш ва ўзига ўзи хизмат қилишда қийинчиликка дуч келади. Тарбияланувчилардаги бу ётсирашни бар-тароф этиш, ўз тенгқуларни билан дўстлашиб кета олиш муҳитини яратиш, энг муҳими, жамиятнинг тўлақонли азоси қилиб мустақил ҳаётга тайёрлаш кўлаб оми-ларга боғлиқ. 30-меҳрибонлик уйи мураббий ва тарбиячи-лари ишлар мобайнида бу даргоҳ билан тақдир бозан-болаларни мустақил ҳаётга тайёрлашнинг кўлаб усу-ларидан фойдаланган ва натижа чакки бўлмаган. Бугун собиқ тарбияланувчилар ўз қадрдон масканларида кечган дамларини мамнун бўлиб эслайдилар.

...Бундан уч йил муқаддам Халқ таълими вазирлиги ва «Сен ёлғиз эмассан» жамоат жамғармаси, Республика бола-лар ижтимоий мослашув мар-кази, Соғлиқни сақлаш вазир-лиги, «Соғлом авлод учун» хал-қаро хайрия жамғармаси хо-димлари иштирокида ўтказил-ган йиғилишда масъуллардан бири «Меҳрибонлик уйларида яратилган шароитдан нолиш-га ҳаққимиз йўқ. Лекин бу даргоҳлар ҳаётига ҳам қандай-дир янгиликлар жорий этиш вақти келди. Тарбияланувчи-лар бир хилликдан зерикма-йитимикан? Уйлаб кўринг, ахир, улар ҳам бизнинг фар-зандларимиз!» деб қолди. Бу гапга ҳеч ким эътироз билд-ира олмади. Ўғилой Ҳабирхо-нова ҳам маъқуллаш маъноси-да бошини силкитди.

Янги лойиҳа тарбияланув-чида ҳаётини кўникма ва тушун-чаларни шакллантириш гоёси асосига қўрилди. Бу, аслида, жуда ҳам оддий қоидалардан иборат бўлиб, Меҳрибонлик уйида аввалдан амал қилиб келинган тартиб-қоидаларнинг тизимлаштирилган шакли эди. 86 нафар боланинг ҳар бири тарбиячи раҳнамолигида уда-лаши мумкин бўлган тартиб-

тарбия машқларини бажариш, тиш ва кўлларини тоза-озода сақлаш, тиббиёт муассасала-рига бориш зарурати туғилган-да кимга мурожаат қилиш бўйича кўникма ҳосил қилади. Бу ишлар дастлаб тарбиячи билан биргаликда қилинса, кейинчалик болалар ўзини ўзи идора эта бошлайди.

Дастурнинг кейинги учта банди болалар учун бироз қийинчилик туғдиради, деган истиҳоло бўлди. Аммо тарбия-ланувчи қачондир воғя етиб, бу даргоҳни тарқ этган пайти ўз ҳаёти учун хавф туғдириши мумкин бўлган ҳолатлардан тўлиқ хабардор бўлиши керак. Серкатнов кўнанинг нариги та-рафига ўтишда нималарга эътибор бериш лозим? Ёнғин рўй бермаслиги, офтоб урмас-лиги, майиш қимёвий воси-талардан, озик-овқатдан захар-ланмаслиги, жараҳат олмасли-ги ва шикастланмаслиги учун бола нима қилиши зарур? Бу-ларнинг барчаси ҳаёт хавф-сизлиги асослари бандининг мазмунига сингдирилган.

ган таълимий-тарбия-вий, ижтимоий харак-тердаги дастур тарби-ба-синовда ижобий са-мара бермоқда. Тарбияланув-чиларимиз қаерда, қандай иш-тутишини биладилар. Лойиҳа-мизнинг транспорт, савдо, алоқа банди тарбияланувчи-ларга анча қизиқарли туюлди. Чунки улар ўз яшайдиган жойи ва ҳар куни қатнайдиغان 244-умумтаълим мактаби ҳамда 103-ёрдамчи мактаб-интернат-дан бошқа объектларни би-лишмасди. Тарбиячилари уларни музей ёки тарихий жойларга саёхатга олиб бо-ришса, жамоат транспортда нималарга аҳамият бериш ке-раклигини ўқитадилар. Бола кичик ва катта савдо дўконла-рига кирганда товар харид қилиш, алоқаж бўлимлари-га борганда эса конвертда ман-зилани аниқ кўрсатиш, электр, сув, газ учун тўлов патталари-ни тўлдиришга ўргатиб бори-лади. Дастур бандлари бир-бирига худди занжир ҳалқала-ри каби боғлиқ бўлиб, тарби-

Tajriba, sinov, natija

лик уйининг барча тарбиячи-лари фаол иштирок этиб, ўз касбий маҳоратларини намой-иш қилдилар.

Фаниля Габбасова, 4-гуруҳ тарбиячиси:

— Ушбу тажрибани кўрк-масдан, ҳеч қандай иккила-нишсиз бошладик. Чунки ҳар биримизда етарли малака бор, боланинг руҳий оламини яхши биламиз. Қолаверса, нотинч, носоғлом оилада туғилган бўлса-да, болада муайян да-ражада илк кўникмалар шакл-ланган бўлади. Биздан уни тўғри йўналтириш талаб қили-нади. 8 нафар бола 244-мак-табда инклюзив таълимга жалб қилинган. Шерзод Холиқов «Энг яхши ҳусниҳат» танлови-да 1-ўринни эгаллаганидан хурсандимиз. Рома Қайжигитов эса «Намунали ҳулки учун» мак-тов ёрлиғи билан тақдирлан-ди. Демак, тарбияланувчилар билан астойдил иш олиб бор-ганимиз ижобий натижа бер-моқда. Агар улар мактабда фанлар бўйича билим ва кўникма эгалласа, бу ерда мустақил ҳаётда зарур бўла-диган одоб-ахлоқ мезонлари-ни ўзлаштирмоқда.

Уч йил ичида тажриба-си-новдан ўтказилган лойиҳа меҳ-рибонлик уйи тарбиячилари, логопедлари томонидан тах-лил қилинмоқда. Хулоса ижо-бий: тарбияланувчи бу ерда мустақил ҳаёт кечиришининг

«МЕН ЯШАШНИ ЎРГАНМОҚЧИМАН!»

ёхуд пойтах-
тимиздаги
30-меҳрибонлик
уйида амалга
оширилаётган
таълимий-
тарбиявий
дастур
хусусида

— Чиндан ҳам, боланинг меҳрибонлик уйида ўтадиган кунлари бир хил. Эрталаб ўйғ-ониш, юз-кўлни ювиш, бадан-тарбия машқлари, нонушта, таълим муассасасига бориш ва қайтиш, тушлик, тўгарак маш-гуллотлари. Бир хиллик кўнгил-га уради, деганларидек, кун-далиқ тартиб-қоидаларнинг ҳеч қандай ўзгаришсиз такрорла-ниши болани зериктиради. Нима қилиш керак? Янгилик жорий этилишини талаб қилиш осон, бироқ кўпчиликни дол қолдирадиган қандайдир таж-рибани амалда яратиш-чи?

Уша йиғилишдаги гапдан сўнг тинчини йўқотган Ўғилой шундай қарорга келди: тарби-яланувчилар билан олиб бо-рилаётган таълимий-тарбиявий жараён бўйича алоҳида даст-ур ишлаб чиқиш керак. Шу пайтгача амал қилинган тар-тиб-қоидаларнинг барчасини тизимлаштириш даркор.

2010 йилнинг ноябрь ойи-да ўтказилган педагогик кен-гаш йиғилиши кун тартибига айнаш шу масала ҳам кўшил-ди. Меҳрибонлик уйида кўп йиллардан бери ишлаб кела-ётган дефектолог ва тарбия-чилар аввалига раҳбарнинг тақлифини тушунмагандек елка қисдилар. «Ҳаммаси жой-ида-ку, нимага бош қотириш-миз керак?» дегандай савол назари билан қаровчилар ҳам бўлди.

қоидалар мажмуаси 8 бандни ўзи ичига олади: 1) кийиниш одоби; 2) сўзлашш мада-нияти; 3) шахсий гигиена, саломатлиқни асраш; 4) оилавий ҳаётга тайёрла-ниш; 5) тежамкорлик; 6) ҳаёт хавфсизлиги асосла-ри; 7) ташкилот, корхона-ларини ўзида муассамлаштир-ган бу лойиҳага «Мен яшаш-ни ўрганмоқчиман!» шiori сингдирилган.

Дастур бандларида кўрса-тилгандек, бола Меҳрибон-лик уйида яшай бошлаган илк кунлариданоқ муайян тартиб-қоидаларга дуч келади. Эълаб олмган тақдирда тарбиячи-нинг ёрдами ва маслаҳати-га таянади. Диккатга сазовор жи-ҳати — тизимга солинган тар-биявий жараён бироз чуқур-лаштирилган. Масалан, шах-сий гигиена, саломатлиқни ас-раш билан боғлиқ чора-тад-бирлар энг муҳим ҳаётини кўникмаларни қамраб олади. Шахсий гигиенада бола соч ва тирноқлар парваришига, ўз вақтида ухлашга, китоб билан кўзи орасидаги масофани тўғри сақлашга, ташқи қиёфа-си кўркем ва мафтункор бўли-шига эътибор қаратса, кейин-ги босқичда эрталабки бадан-

2011 йилнинг декабрь ойи-да Ўзбек миллий академик драма театрининг мухташам залида «Юрагини болаларга бағишлайман» шiori остида ўтказилган «Энг яхши Меҳри-бонлик уйи» ҳамда «Меҳри-бонлик уйининг энг яхши тар-биячиси» кўрик-танловининг республика босқичида Тош-кент шаҳри номидан 30-меҳ-рибонлик уйи вакиллари ҳам қатнашган эди. Ўғилой Ҳабир-хоннова ўз педагогик жамоаси тажрибасининг «энг яхши» деб эътироф этилишини кутма-гани учунми, бироз шошиб қолди. Ахир, голибликка дав-воғарлар кам эмас эди-да. Ҳакамлар ҳайъати 30-меҳри-бонлик уйида жорий этилган бу лойиҳани «Энг яхши таъ-лимий, тарбиявий, ижтимоий концепция» деб эълон қилди.

Ўғилой Ҳабирхоннова, 30-меҳрибонлик уйи раҳбари:

— Тарбияланувчиларимиз-нинг аксарияти имкониёти чек-ланган болалар бўлиб, улар-да ўзаро ўхшаш ва нўхшаш жиҳатлар бор. Умумий томони — улар ота-она меҳрини кўрмаган, фарқи тарафи — феъл-атвор ва дунёқарашла-ри хилма-хил. Феъл-атворла-ри қандай бўлишдан қатъи назар, Меҳрибонлик уйида яратилган шарт-шароитдан унумли фойдаланган ҳолда уларни ҳар қандай вазиятда ўзини тутишга ўргатиб бори-шимиз керак. Ишлаб чиқил-

яланувчининг онгида миллий ва умуминсоний қадриятларни ҳам шакллантиришга замин яратлади.

Меҳрибонлик уйининг тар-биячи ва мураббийларидаги ўз хизмат вазифасига нисбатан онгли муносабат дастурнинг муваффақиятли амалга ошири-лишини таъминлади. Бу ҳақда катта етакчи **Феруза Усмон-хўжаева** шундай дейди:

— Тўққизта гуруҳнинг ҳар бирида 8—10 нафардан бола тарбияланмоқда. Тарбиячилар ўз йиллик иш режаларига эга. Улар кутубхона, ётоқхона, ош-хона, спорт зали ёки майдон-часи, ҳовлида амалга ошири-ладиган тарбиявий жараёни бошқаришади. Ўтган уч ўқув йили мобайнида «Мен яшаш-ни ўрганмоқчиман» лойиҳаси ҳар бир боланинг ҳаётига маз-мун бағишлади, деб айта ола-ман. Ташқаридан кимдир ке-либ, тарбияланувчиларимиз билан қайсидир мавзуда суҳ-батлашадиган бўлса, улар ҳар бир инсонга ҳаётда асқотади-ган тартиб-қоидаларни уда-лаш кўникмасини ўзида шакл-лантирганига иқдор бўлади.

Тарбиячи — Меҳрибонлик уйидаги таянч куч. Унинг ору-йи — ўзига бириктирилган болаларни кўллаб-қувватлаш, рағбатлантириш, хатоликка йўл қўйса, тўғри йўлни кўрса-тиш. «Мен яшашни ўрганмоқ-чиман» лойиҳасида Меҳрибон-

барча тартиб-қоидаларини му-каммал ўзлаштиради. Лойиҳа-нинг амал қилиш муддати ту-гагани йўқ. Чунки тарбияла-нувчилар доимо янгиланиб ту-ради. Меҳрибонлик уйига илк бор қадам қўйган бола билан худди шу дастур асосида иш олиб борилаверади. Аввалдан яшаб келаётган болалар учун эса кўшимча равишда янги лойиҳа ишлаб чиқиш мўлжал-ланмоқда. Тарбияланувчилар-нинг аксарияти ўғил болалар бўлгани учун уларга компью-тер технологияларини ўргатиш ёки автомашиналар тури, эҳти-ёт қисмлари, уни созлаш би-лан боғлиқ тушушча бериш за-рур. Хозирча бу — шунчаки гоёя, уни обдон пиштириш, амалга ошириш механизмини аниқ ишлаб чиқиш керак.

«Мен яшашни ўрганмоқчи-ман» лойиҳасининг барча бандларини ўзлаштирган тар-бияланувчилар 9-синфини ту-ғатгандан сўнг таълимнинг кейинги босқичига йўл олади-лар. Маълум қисми Мирзо Ўлугбек туманидаги ихтисос-лаштирилган саноят касб-хунар коллежиди ўқийди. Чу-қур билим эгаллашни хоҳлай-диган ёшлар эса академик ли-цейга ҳужжат топшириши мум-кин. Улар ҳар қандай ҳолатда ўз-ўзини бошқариб ва идрок этиб кетишига шубҳа йўқ.

Хулкар Тўйманова, «Ma'rifat» мухбири

ИМКОНИЯТЛАР КЕНГАЙМОҚДА

Таълим соҳасидаги ислохотлар, ёшлар тарбиясига берилаётган эътибор мамлакатдаги бунёдкорлик ишларининг таянчидир. Зеро, юртимизда келажагимиз эгаларини ҳар жиҳатдан баркамол қилиб тарбиялаш, касб-хунарли қилиш ва шу орқали уларнинг мамлакатимизда олиб борилаётган бунёдкорлик ишларида фаол иштирокини таъминлашга устувор йўналиш сифатида эътибор қаратилаётгани ҳам бежиз эмас. Жумладан, Тошкент шаҳридаги Имконияти чекланган шахслар учун ихтисослаштирилган Республика касб-хунар коллежи ҳам ўз фаолиятини бу борадаги ислохотлар билан ҳамоҳанг тарзда олиб бормоқда.

Касб-хунар коллежимизда 432 нафар ўқувчиларга компьютер ва компьютер тизимларини соzлаш ва таъмирлаш, тўқувчилик ишлаб чиқариш галатерияси, бухгалтерия ҳисоби, кенг асортиментдаги кийимлар модельер-конструктори, яқка буюртма пойабзал буюмларини тайёрлаш ва таъмирлаш, радиоэлектрон аппаратураларни монтаж қилиш, соzлаш ва таъмирлаш, машиини хизмат техника аппаратураларини таъмирлаш мутахассисликлари бўйича таълим берилмоқда.

Ҳозирги кунда ўқувчиларимизнинг касб сирларини яқиндан ўрганишлари учун коллежимизда барча шароитлар яратилган. Касб-хунар коллежимизга бириктирилган ҳомийлар томонидан ишлаб чиқариш цехлари, ўқув ва амалиёт хоналари зарур асбоб-ускуна ва жиҳозлар, компьютер техникаси, мультимедиа воситалари, шунингдек, спорт инвентарлари билан таъминланган. Улар орасида «BF textile» энгил саноат корхонасининг ҳомийлик ёрдамида нафақат жамоамиз, балки ўқувчиларимиз ва уларнинг ота-оналарини ҳам қувонтирмоқда.

Ўтган йиллар давомида ўқув жараёнини такомиллаштириш масалаларига алоҳида эътибор қаратилди. Ўқув ва ишлаб чиқариш амалиётларида замонавий ахборот ҳамда педагогик технологиялардан кенг фойдаланиш йўлга қўйилмоқда. Шунингдек, коллежнинг ўқувчи ёшлар турар жойларида 2та ахборот-ресурс маркази фаолият кўрсатиб, бу ерда турли адабиётлар билан бирга уларнинг электрон кўриниши ҳам шакллантирилди. Айниқса, кўзи очил ўқувчиларимиз учун брайл усулидаги адабиётлар бўлимининг ташкил қилингани нур устига нур бўлди.

Таъкидлаш ўринлики, ҳамкор корхона ва ташкилотлар билан тузган истиқболли режалар асосида ўқувчиларимиз ишлаб чиқариш амалиётини ўтаб, тўлиқ иш ўрни билан таъминланмоқда. Масалан, ўтган 2011-2012 ўқув йилида битирувчиларни ишга жойлаштириш масаласи юз фоизга ҳал этилди. Жойлардаги Бандликка кўмаклашиш марказлари билан ўрнатилган мустахкам алоқанинг ҳам самараси юқори бўлди. Айниқса, ўқувчиларимиз орасида касаначилика бўлган қизиқиш кучайиб бормоқда.

Тараққий этган жамиятни фақат юксак маънавиятли фуқаролар барпо этади. Юртошимизнинг «Юксак маънавият — энгилмас куч» асаридида таъкидланганидек, ҳозирги ахборот маконининг глобаллашув шароитида ҳаттоки кичкина ахборот ҳам ёшларнинг маънавий-ахлоқий тарбиясига жиддий зарар етказиши мумкин. Коллежимизда ҳам бу борада қатор ишлар амалга оширилмоқда. Хусусан, ёшларда Ватанга муҳаббат, миллий ғояларга садоқат, қадриятларимизга ҳурмат туйғуларини мустахкам қарор топтиришга қаратилган қатор тадбирлар ўтказилмоқда. Жумладан, ҳафтанинг ҳар жума кунини ташкил этиладиган «Маънавият соатлари»да ёшлар онгига одоб-ахлоқ, ватанга муҳаббат, миллий қадриятларимизга ҳурмат каби тушунчалар сингдирилмоқда.

Бундан ташқари «Ўз уйининг ўзинг асра», «Гийҳандлик ва унинг салбий оқибатлари», «Одам савдоси», Республика репродуктив саломатлик марказининг мутахассислари иштирокида «Соғлом турмуш тарзи асослари» ва «Эрта никоҳ ва унинг салбий оқибатлари» каби мавзуларда давра суҳбатлари ҳам ўқувчиларнинг ҳар жиҳатдан дунёқарашини кенгайтиришга хизмат қилмоқда.

Шунингдек, ўқувчиларни дарсдан бўш вақтидан унумли фойдаланишларига қаратилган турли фан ҳамда спорт тўғрисидаги иш олиб бормоқда. Уларнинг самараси ўлароқ ўқувчиларимиздан Сирожиддин Зайниддинов 2008 йили Швейцарияда ноғиронлар ўртасида ўтказилган шахмат бўйича ҳажон чемпионатида биринчи ўрнини олди ҳамда Яшин Шобердиев 2012 йили Лондон паралимпиадасида оғир атлетика бўйича иштирок этди.

Бир сўз билан айтганда, юртимизда инсон қадрининг улуғланиши, айниқса имконияти чекланган шахсларнинг ижтимоий қўллаб-қувватланиши ҳисман заиф ўқувчиларимизнинг руҳан тетик, мустахкам иродали инсон сифатида камол топиб, ҳаётда ўз ўрнини топишига тўртки бермоқда.

Динора ГАЗИБАЕВА,
коллеж директорининг
маънавият ва маърифат ишлари
бўйича ўринбосари

Кечаги анъанавий мактаб таълими замонавий ахборот технологиялари билан бемаъл тиллаша оладиган ёш авлодни қизиқтирмай қўйди. Ўқитувчи-мураббийнинг зиммасига ҳар жиҳатдан баркамол авлодни тарбиялашдек муҳим вазифа юкланган экан, ўз устида тинимсиз ишлаб, умумэтироф этилган замонавий педагогик технологиялардан кенг фойдаланиши бугунги кун талабидир. Шу нуқтаи назардан Президентимизнинг «Малакали педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларини шундай кадрлар билан таъминлаш тизимини янада такомиллаштиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида»ги қароридан келиб чиқиб ташкил этилаётган доимий фаолият юритувчи семинарлар педагогларнинг илгор педагогик технологияларни чуқур эгаллашларида қўл келмоқда.

Биз учун янгилик бўлган бу таълим усуллари билан дарс жараёнида фойдаланиш қўтилган натижаларни беришига гувоҳ бўлдик. Масалан, кейс-стади усулини қўллаш учун Президентимизнинг «Юксак маънавият — энгилмас куч» асаридида баён этилган муаммолар иштирокилар томонидан ихтиёрий равишда танлаб олинди. Жумладан, ҳар бир кичик гуруҳ асарда баён этилган «оммавий маданият», «мафкуравий бўшлиқ», «локайдлик», «худбин-

ДОИМИЙ СЕМИНАРЛАР

педагогик фаолиятимизни янада
такомиллаштириш омили бўлаётир

Шу кунгача касб-хунар коллежларида фаолият олиб бораётган аксарият педагогларимиз таълим жараёнида маъруза, ҳикоя, тушунтириш, намоиш, китоб билан ишлаш, лаборатория, машқ ва бошқа усуллардан кенг фойдаланган. Бунда кўп ҳолларда таълим олувчилар асосан ўқитувчи бошчилигида тайёр намуна бўйича амалий ҳаракат қилишади. Давр талаби эса суҳбат, баҳс, ақлий ҳужум, таълимий ўйин, пинборд, инсерт, лойиҳалар ва кейс-стади каби усуллар ёрдамида дарсларни самарали ва қизиқарли олиб бориш, муаммолар таълим технологияларини қўллаш орқали ўқувчилар фаоллигини оширишни тақозо этмоқда. Албатта, бундай таълим усуллари билимларни мустақил излаш, таққослаш, умумлаштириш, ҳулоса қилиш кўникмаларини шакллантиради.

Ўқув жараёни ва ўқув-усулбий фаолиятни модернизациялаш ҳамда инновацион таълим технологияларини жорий этиш лойиҳаси асосида ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари педагог кадрлари учун «Ўқув машғулотида инновацион таълим технологияларини лойиҳалаштириш, режалаштириш ва амалга ошириш»

Jarayon

мавзусида Тошкент давлат иқтисодиёт университетида ўтказилган семинар-тренинг каскад усулида олиб борилгани билан аҳамиятли бўлди. Унинг узвий давоми сифатида Зомин тиббиёт коллежида ташкил этилган «Ўрта махсус, касб-хунар таълими жараёнида илгор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан, электрон таълим ресурслари ва мультимедиа воситаларидан фойдаланиш» мавзусидаги вилоят семинар-тренингда янгидан-янги билимларни ўзлаштирдик. Зомин ва Янгиобод туманларида жойлашган ўндан ортқ касб-хунар коллежларининг илгор педагоглари таълимий технологиялаштириш аҳамияти, замонавий таълим технологияларининг концептуал асослари, замонавий технологияларга асосланган таълимнинг анъанавий таълимдан фарқи тўғрисида тушунчаларга эга бўлди. Таълим усуллари қўллаш, таснифлаш, бир-биридан фарқлари таҳлил этилди. Шу билан бирга, кичик гуруҳларга бўлинган ҳолда, дастур асосидаги мавзуларни амалда қўллаб кўрдик.

лик» каби муаммолар вазиятлар, уларнинг келиб чиқиш сабаблари, вазиятдан чиқиб кетиш ҳаракатларини тўлиқ таҳлил қилди. Ҳар бир гуруҳ учтадан муаммолар вазияти юзага келтириб, ҳал этиш йўллари ўрганди.

Таълим олувчиларининг билим, кўникма ва малакаларини аниқлаш мақсадида ўтказилган тестнинг янги кўриниши — Б.Л. Фарберман ва В.Беспалько тавсия этган усуллар семинар-тренинг иштирокчилари томонидан кичик гуруҳларга бўлинган ҳолда ўрганиб чиқилди. Касб-хунар коллежи ўқувчиларида — ижодий фикрлашга оид тестларни баҳара олиш кўникмаларини шакллантириш кераклиги тўғрисида фикрлар ўртоқлашилди. Семинар-тренинг каскад усулида ҳудуддаги касб-хунар коллежларида иш фаолиятини давом эттирмоқда.

Айтиш лозимки, бу каби доимий фаолият юритувчи семинар-тренинглар биз ўқитувчиларни методик жиҳатдан анча бойитиб, дарсликларимизни янада қизиқарли ва самарали ташкил этишга кўмак бермоқда.

Баҳром САФАРОВ,
Зомин педагогика
коллежининг
тарих фани
ўқитувчиси

ҚИЗИҚАРЛИ МАТЕМАТИКА

ёхуд «Кенжа ботир» билан «Бошидан охиригача»

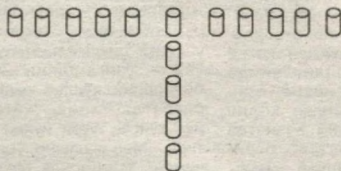
Ўқувчилар учун қуйи синфларда олинган билим пойдевор ҳисобланади. Айниқса, математика фанини ўқитишда бошланғич таълим муҳим аҳамият касб этади. Болаларни одатдаги мисол ва масалалар билан зериктириб қўймаслик, вақтдан унумли фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. 4-синф ўқувчилари қўйиш, айириш, кўпайтириш ва бўлиш амалларини бажариш чоғида чарчаб қолмаслиги учун синфда психологик иқлим — кўтаринки кайфият яратиш керак.

Кичик ёшдаги болаларнинг қизиқишларини инобатга олиб, масалаларни эртақлар асосида тузиш ҳам яхши самара беради. Мисол учун, «Кенжа ботир» эртақ-масаласини келтириш мумкин.

Савол: Кенжа ботир тоғда қароқчилар бойлиги яширилган горни кўриб қолибди. У дуру жавохирлар солинган

халтачалардан бирини олиб, иккинчи халтача ўрнини шундай алмаштирибдики, қароқчилар овдан қайтганда, халтачалардан бири йўқолганини сезишмабди. Санаб кўришса, ҳаммаси жойида эмиш. Айтинг-чи, Кенжа ботир бунга қандай эришган?

Жавоб: Кенжа ботир чап томондан биринчи халтани олиб, ўнг томондан биринчи халтани пастга жойлаштирган. Қароқчилар санашни пастдан бошлашгани учун бунини сезишмаган.

«Бошидан охиригача» масаласи ҳам бошланғич синф ўқувчиларининг математика фанига қизиқишини оширади.

Фақат бир рақамидан иборат кўп хонали соннинг квадратини осон топишни истайсизми? Бунинг учун нечта бир рақами бўлса, бир сонидан ўсиб бориш тартибиди ёзамиз ва камайиб бориш тартибиди яна бир сонгача ёзамиз. Масалан:

1111·1111=1234321

11111·11111=123454321 ва ҳоказо. Кейинги масала «Квадратни топиш» деб номланади. Бунда фақат тўққиз рақамидан иборат кўп хонали соннинг квадратини топиш учун нечта тўққиз рақами бўлса, шундан битта кам тўққиз рақамини ёзамиз. Охиридаги тўққизини саккиз ва бирга ажратиш, улар орасига жавобда нечта тўққиз сони бўлса, шунча нол қўямиз. Масалан:

999·999=998001ёки

99999·99999=9999800001.

Шунингдек, охири беш сони билан тугайдиган икки хонали сонларнинг квадратини топиш учун беш сонини бешга кўпайтириб, ўнлик рақамини ўзидан битта катта бўлган сонга кўпайтирамиз.

15·15=225

65·65=4225

85·85=7225

Дарсда шундай қизиқарли мисол ва масалалардан фойдаланиш натижасида бошланғич синф ўқувчиларининг мантиқий тафаккури ривожланиб, фанга қизиқишлари ортб боради. Айниқса, бўш ўзлаштирувчи болаларнинг машғулотларда фаол иштироки таъминланади.

Раҳима НОРҚУЛОВА,
Навоий шаҳридаги 6-мактабининг
бошланғич синф ўқитувчиси

Зарур шарт-шароитларга эга кўркам биналарда таъсил олаётган фарзандларимизнинг эртага қомил инсон, етук мутахассис бўлиб етишиши, албатта, таълим-тарбия сифатига ҳамбарчас боғлиқ.

Фаргона вилояти Қўштепа тумани Қораарик маҳалласи ҳудудидagi 1-умумтаълим мактаби ҳам 2009 йили капитал таъмирланиб, ўқув хоналари ва спорт зали зарур анжомлар, замонавий жиҳозлар билан таъминланди.

— Баркамол авлодни тарбиялаш ва педагоглар ишининг самарадорлигини ошириш мақсадида яратилаётган имкониятларга яраша ўз билимимиз, маҳоратимиз, юксак маънавиятимиз билан жавоб бермоғимиз лозим, — дейди муассаса раҳбари Адхамжон Саримсоқов. — Фаолиятимизни мана шундай қатъий талаб асосида ташкил этишга интилаяпмиз. Шу боис бутун жамоамизнинг малакали педагогларга бойлиги, аҳил ва бирдамлиги вилоятда алоҳида эътироф этилмоқда. Хусусан, 2011 йили «Энг обод таълим муассасаси» кўрик-танловининг вилоят босқичида 3-ўринни қўлга киритдик.

Дарҳақиқат, мактаб педагоглари орасида ташаббускор, ижодкор ҳамда тажрибалилар кўп. Акмалжон Ўрмонов, Ферузахон Султонова, Фатҳиддин Умрзоқов, Раимжон Мирзарахимов, Раънохон Абдурах

монова, Дилбархон Мамадалиева, Моҳирахон Асқарова, Муруббат Ўрмонова, Рухионахон Султонова, Шоҳидахон Ҳожисолиева каби моҳир педагоглар таълим-тарбия сифатини оши

риш учун тинимсиз изланишда. Бунинг самараси ўлароқ, ўтган ўқув йилида таълим самарадорлиги 82 фоизни ташкил этди. Тажрибали ўқитувчи Ҳабибахон Парпиеванинг ижтимоий фанлар бўйича 22та дарс ишланмаси Республика таълим маркази илмий-методик кенгаши тавсияси билан тўплам ҳолида чоп этилди. Тасвирий санъат ва чизмачилик фани ўқитувчиси Гулбаҳор Тошпўлатова «Йилнинг энг яхши фан ўқитувчиси — 2012» республика кўрик-танловининг вилоят босқичида 2-ўринга муносиб топилди.

Бу каби натижалар сонию салмоғи йил сайин ортаётгани мактабда соғлом рақобат муҳити шакллангани, замонавий ахборот-ком

муникация технологияларидан унумли фойдаланилаётганидан далолатдир. Ўқитувчиларнинг компьютер саводхонлигини ошириш, чет тилларини пухта ўргатиш учун зарур шарт-шароитлар муҳайё. Мактаб педагоглари малакали тренер Зиёдахон Асқаровадан компьютерда ишлаш кўникмалари бўйича сабоқ олди.

— Мультимедиа воситалари асосидаги дарслар нисбатан таъсирчан бўлиб, ихтидорли ўқувчиларни қашф этишга ёрдам беради, педагогдан эса тинимсиз изланиш, ўз устида ишлашни талаб этади, — дейди мактаб директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари Абдумотал Даннонов. — Ўғил-қизларимиз фан олимпиадалари, билимлар беллашуви, турли спорт мусобақаларида муносиб иштирок этмоқда. Мисол учун, ўтган ўқув йилида фан олимпиадасининг вилоят босқичида Гулнорахон Мелибоева немис тили, билахон беллашувида эса Зоҳидахон Абдуқуддусова она тили ҳамда Нафисахон Юнусова немис тили фанидан юқори натижа қайд этди.

Муассасада ёшларнинг спортга қизиқишини ошириш бўйича ҳам ибратли ишлар қилинмоқда. Шокирали Қодиоров бокс бўйича Италия, Ҳиндистон, Малайзия каби хорижий мамлакатларда ўтказилган жаҳон чемпионатларида қатнашиб, 2та олтин ва 1та кумуш медаль совриндори бўлди. 2011 йили Ихтиёр Тилаволдиев бокс бўйича республи

рини ижтимоий қўллаб-қувватлаш йўлга қўйилди, мактаб кутубхонаси илмий, сиёсий ва бадий адабиётлар билан бойитилди. Бошланғич синф ўқувчиларини табиий сут маҳсулотлари билан таъминлаш мақсадида бир бош қорамол харид қилинди. Муассасанинг тadbirkor раҳбари келгусида қўйчилик ва паррандачиликни ҳам йўлга қўйиб, қўшимча даромадларни ўқув-тарбия ишларини янада юксалтиришга йўналтириш ниятида. Бюджетдан ташқари топилаётган маблағларни мақсалли сарфлаш маҳалла фаоллари, ота-оналар ва педагоглардан ташкил топган васийлик кенгаши томонидан назорат қилинади.

Мактаб биноси, замонавий ўқув анжомларини асраш, ёшларда дахлдорлик ҳиссини кучайтириш мақсадида юқори синф ўқувчиларидан иборат назорат гуруҳи ташкил этилган. Айни пайтда «Мактаб мулки — сенинг мулкинг» шиори остида тушунтириш ишлари, турли тadbirkorлар ўтказилмоқда.

Кўриниб турибдики, интилан мақсадга эришади. Эришилган ютуқлар эса янги-янги муваффақиятлар сари чорлайди. Муҳими, улар билан кифояланиб қолмасак бас.

Ғолиб БАХРОМОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Maktablar hayotidan

«МЕНИНГ БОЛАЛИК КУНЛАРИМ»

ушбу дафтарда ўқувчининг феъл-атвори, қизиқишлари акс этади

Кўнғироқ чалиниб, ўқувчилар танаффусга чиқишди. Хонада ёлғиз қолган Матлуба муаллим ҳозиргина йиғиб олган «Мен ва синфдошларим» мавзусидаги ёзма ишларни текширишга киришди. «Биз синфдошлар жуда аҳилмиз, бир-биримизни яхши кўрамыз...», деб бошланган эди ёзма ишлардан бири. «Яхши, бошланиши дурустгина, кимники экан?» — Матлуба муаллим дафтар муқовасига кўз ташларкан, эшик тақиллади. Хонага бирин-кетин бу йил 9-синфни битирган собиқ ўқувчилари кириб келишди. Устоз олдини биров шошиб қолди. «Келинлар, келинлар, Нуржаҳон, Раҳимжон, Диёрбек, яхши юрибсизларми?». Муаллима ўқувчиларини бағрига босиб, ҳол-аҳвол сўради.

— Қандай, коллеж ҳаётига мослашиб олдиларингми?

— Ҳа, устоз. Коллеж ўқитувчилари билан тил топишиб кетдик. Лекин барибир мактабни соғинамиз. Айниқса, сизни тез-тез эслаб, кўргимиз келади...

Шогирдларининг бу сўзларидан муаллимнинг боши осмонга етди. Беш йиллик меҳнатининг самарасини кўргандек бўлди.

Матлуба Маматмуродованинг синф раҳбари этиб тайинланиши қизиқ бўлган. Институтни энди битириб келиб, устозлари ёрдамида Жиззах туманидаги 11-мактаб муҳитига эндигина мослашаётган пайти эди. Янги ўқув йили арафа-

сида ўқитувчиларга синфлар бириктирилган экан, директор Хосият Жўраева «Ёшларга ишонайлик, уларга синф раҳбарлиги топширилса, мактабнинг паст-баландини тезроқ қилиб олади. Матлуба Маматмуродовага 5-синфни берамиз», деганида ёш муаллима биров иккиланди...

Мастулиятли вазифани адо этиш Матлуба муаллимни куну тун ишлашга, устозлардан маслаҳат сўрашга, изланишга даъват этди. Беш йил кўз очиб юмгунча ўтиб кетди. Бу йил 9-синфни битирган ўқувчилари таълимнинг кейинги босқичи — академик лицей ва касб-ҳунар коллежларига йўлланма олишди. 2012-2013 ўқув йилида Матлубага янги 5-«А» синфи ишониб топширилди.

Бошланғич синф ўқувчилари асосан бир ўқитувчи кўмагида фанларни ўрганади, ўзлаштиради. Юқори синфларга ўтгач эса, фанлар кўпаяди ва мураккаблашади. Ўқитувчиларнинг дарс бериш усули ҳам бир-бирига ўхшамайди. Бу жиҳатлар 5-синф ўқувчисига ўқув

йили бошида биров ноқулайлик туғдириши табиий ҳол. Матлуба муаллим шуни ҳисобга олиб, ҳар бир ўғил-қиз билан эринмай суҳбатлашади, савол-жавоб ўтказди. Ўқувчиларнинг феъл-атвори бири-бирдан фарқ қилганидек, устозларнинг дарс ўтиш усуллари ҳам ҳар хил бўлиши одатий ҳол эканини тушунтиради.

Синф раҳбарлиги сирларини ўрганишда ёш муаллима устозлар кўрсатмаси ва ўғитига қатъий амал қилмоқда. Она тили ва адабиёт фани методбирлашмаси раҳбари Шоҳида Ўктамова ёш педагогга маслаҳаттўғй. Туман ХТМФМТТЭ бўлими услубчиси Нигора Асқарова ҳам беминнат кўмагини аямаяпти.

Ўқувчиларнинг феъл-атворини ўрганиш, қизиқишларини инобатга олиш синф раҳбарининг биринчи галлаги вазифаси. Матлуба шогирдлари билан дарсдан бўш вақтлари алоҳида-алоҳида машғулот ўтказди. Ҳар бир ўқувчиси учун «Менинг болалик кунларим» деб номланган дафтар юритилади. Унда

муаллима ўқувчининг оилавий аҳволи, боланинг феъл-атвори, фанларга қизиқиши, касбга муносабатини узлуксиз акс эттириб боради.

5-синф ўқувчиларини тўғрақларга жалб қилишнинг самараси катта. Қайсидир ўқувчи кўргазмалы курул ясашга қизиқса, бошқаси ҳуснихатининг чиройли бўлишига ҳаракат қилади. Яна бири деворий газеталар чиқаришга, турли тadbirkorларни бошқариб боришга хоҳиш билдиради. Бундай қарашларнинг барчасини устоз ўз вақтида англаб, уларни қўллаб-қувватлайди ва рағбатлантиради.

Устоз қизлардаги тикувчилик, пазандалик, гулчилик касбига қизиқишни ривожлантиришга интилади. Ўғил болаларни дурадгорлик, ўймакорлик, техник воситаларни бошқариш каби ҳунарларни эгаллашга рағбатлантиради. Билимлар беллашувида ҳар бир фандан ўзаро синов орқали 2-3 нафар ўқувчи танлаб олинмоқда. Улардан қайси бири кўп балл тўпласа, туман босқичида иштирок этади.

Хулоса қилиб айтганда, она тили ва адабиёт ўқитувчиси Матлуба Маматмуродова ўз фанидан ўқувчиларга чуқур билим бериш билан бирга, синф раҳбарлигида ҳам масъулият билан қарайди. У раҳбарлик қилаётган 5-«А» синфда дўстона ва соғлом муҳит барқарор.

Абдусаттор СОДИКОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Бугун дунёда, ён-атрофимизда рўй бераётган нотинчлик, қарама-қаршилик ва зиддиятлар, ҳеч шубҳасиз, ҳаммамизни ўйлантириши табиий.

Мен сиз, ҳурматли ўқитувчи ва мураббийларни бу муаммоларнинг барчасини қалбидан, юрасидан ўтказиб, улардан тўғри хулоса чиқариб яшайдиган инсонлар сифатида биламан.

Айрим қабих кучлар томонидан ўзининг стратегик мақсадларини кўзаб, ёвуз ният билан амалга оширилаётган бундай ғаразли ишлардан халқимизни, айниқса, ёшларимизни огоҳ этиш, миллат ва элатларни бир-бирига қарама-қарши қўйишга уринишларнинг ҳақиқий маъносини, уларнинг қандай оғир оқибатларга олиб келиши мумкинлигини очиб беришда, одамларни хушёр ва сезгир бўлиб яшашга, мусавффо осмонимизни, тинч ҳаётимизни кўз қорачиқидек асраш ва қадрлашга даъват этишда мен биринчи навбатда сизларга ишонаман ва бундан буён ҳам барчангизни ўзимнинг маслакдошим, деб биламан.

Ислом КАРИМОВ

Латифа. Афанди бир кун болаларни алдамоқчи бўлибди. "Ху-у анави муолишда бир киши текин ёнгоқ бераётир", дебди. Болалар "гурр" этиб ўша ёкка чопиб кетишибди. Ўртоқларига ҳам айтишибди. Афандининг ёнидан яна беш-олти ўсимир ўша ёкка югуриб ўтибди. Шунда Афанди ўзига ўзи, "Наҳотки шундай бўлса", деб уларга қўшилиб югурган экан.

Нега шундай бўлди? Чунки болалардан ҳеч бири Афандига: "Ким экан ёнгоқни таркатаётган?", "Ёнгоқларни қаердан олибди?", "Нимага бепул таркатади?", "Сиз бунимизга айтаяпсиз?", "Сизга бунимиз ким айтди?", "Нега ўзингиз бормаяпсиз?", "Кимлар текин ёнгоқ олибди?" деган саволларни бермаган.

Бу латифа бекорга тўқилмаган. Бу ахборот, мишмининг қанчалар «юқумли»лигини кўрсатувчи қадимий ҳикмат. Бугун қўллаб иктимой тармоқлар буюртма асосида ана шу иш билан банд. Бугун айрим риёркор гуруҳлар томонидан алданган болалар сони (1000—10 000 қаррага) қўпайтирилиши мумкин. Бу хизматнинг номи медиа, флэшмоб ва бошқа сўзлар билан аташади.

Дунё мамлакатлари барча турдаги таълим муассасалари ўқув дастурларига "ахборот хавфсизлиги", "хаёт хавфсизлиги", "йўл ҳаракати хавфсизлиги", "техника хавфсизлиги", "саноат хавфсизлиги", "ёнғин хавфсизлиги", "озик-овқат хавфсизлиги" деган фанларни киритишган. Нега?

Медиахавфсизлик

"Хавфсизлик бу — ёвузлик йўлининг тўсилишидир".
Платон

Одам тахдидлардан мутлақо холи яшаш мумкинми? Мумкин, бироқ бунинг учун у ҳеч ким билан учрашмаслиги, қўришмаслиги, эшик-тўйнуқларни маҳкам-

лаб, уйдан чиқмай ўтириши керак. Албатта, бундай шароитда яшашнинг иложи йўқ. Шу маънода ҳар бир одам, унинг компютери ҳам очик тизимдир. Яъни реал одамлар виртуал олам билан фикр, ресурс алмашиб, форум, чатга кириб ўзаро мулоқотда яшайди. Демак, ҳар бимиз у ёки бу тахдидга нишон бўлишимиз мумкин.

Ёвуз гоёлар ҳамма вақт ҳам мавжуд бўлган. Лекин уларнинг кенг ёйилиши учун минглаб ташвиқотчилар тинмай тушунтириш ишларини олиб бориши зарур эди. Иккинчи томондан, эзгу гоёлар — яхшилик, халқларнинг миллий қадриятлари вайронкор гоёларга қарши турган. Шу боис вайронкор гоёларнинг ҳаммаси ҳам цивилизацияга катта зарар етказмаган.

Бугунги кунда медиа — телевидение, радио, кинематография, оммавий нашрлар (газета, журнал), компютер ахборот тизимлари пайдо бўлди. Энди минглаб тарғиботчилар шарт бўлмай қолди. Ўз давр медиасидан унумли фойдаланган коммунизм, фашизм гоёлари миллионлаб ўз ва ўзга мамлакат фуқароларининг умрига зомин бўлди.

Баъзан «интернет», «медиа» дейилганда қовғимиз солинади. Булар, албатта, ёмон-да, деймиз. Аслида ҳам шундайми? «Медиа» лотинчада «восита», «ўртада турувчи», деган маъноларни беради. У маънавий (ахборот, билим) эҳтиёжларни қондириш воситаси. Пичок, олов, сув ҳақи халис восита. Жарроҳнинг қўлидаги пичок беморни ҳаётга қайтарди, жиноятчининг қўлидаги пичок эса соғин бемор ёки нобуд қилади. Олов кам бўлса одам совуқ қотати қўп бўлса қуяди. Қўп сув гарқ қилса, сувсизлик қакратди. Медиа ҳам шундай. Агар меъёрида, оқилона фойдаланилса, медиа донолар учун — билимлар манбаи. Нодонлар учун — балойи офат. Демак, гап медиада эмас, ундан фойдаланувчиларда, аниқроғи, ҳар бир

ийгит-қизнинг медиамаънавиятига боғлиқ.

Британиялик медиапедагог Д.Букнингемнинг фикрида жон бор. У "ахборотлашган жамият"да ёшлар, албатта, медиамаҳсулотларни пассив қабул қилишда ва албатта, медиаматериалларнинг қурбонларига айланишади. Бироқ медиапедагогика боланинг ўзини марказга қўяди. Боладаги медиабилим ва тажрибага таянади", дейди. Шундай экан, ёшларга медиамаҳсулотларни танлаш ва улардан фойдаланишни ўргатиш бугунги куннинг асосий шарҳларидан бирига айланди. Муаммо шундаки, айрим ҳолларда ота-оналар, ҳатто баъзи ўқитувчилар ҳам ўз болаларига медиамаданиятни (катталарга салом бериш, чой қўйиб узатиш, сочи тўрмалаш ва ҳ.к. каби) ўргата олмайдилар. Бунинг устига, ахборот технологияларининг шитоби шунчалар тезки, унга ёшларнинг ўзлари ҳам зўрға етишиб юра олади. Ўшбу мақола ана шу муаммони ҳал қилишда педагогларга озгина бўлсада, ёрдам беради, деган умидда ёзилди.

Медиамаданият

Биз қачон нимани, қанча, нимага қўйиб ёйишни ўйлаб қўриб, ҳал этамиз. Сабабки, биз ота-оналар, мураббийлар шакллантирган овқатланш маданиятига эгамиз. Буни қўпична ўзимиз англамаймиз ҳам.

Медиамаҳсулотлар ҳам товарга ўхшади. Бошқача айтганда, номоддий маҳсулот. Маънавий озуқа истеъмол жараёнида ундан-да кўпроқ эътибор талаб қилади. Нобог овқат ошқозонни бузади, эгасини заҳарлайди. Медиамасулотни қандай бўлса, шундай "ютиш" эса ёшлар маънавиятида шу пайтгача шаклланган маънавий қадриятлар тизими ларзага солади. Муаммо шундаки, бу ҳолатда дори-дармон билан тузатиш имкони бўлмайди.

Ёшлар — медиамаҳсулотларни энг қўп "қабул қилдиган" сегмент. Демак, ҳар бир замонавий йигит-қиз медиа бозорининг "ич"ини билди ўсиши керак. Бу интеллектуал ахборот асрининг талаби, замонавийликнинг шарти. Шунинг учун ҳам ЮНЕСКО медиатаълимни XXI асрда маданий таълимнинг устувор йўналишларидан бири сифатида белгиланган.

Медиа — маънавий маҳсулотларнинг виртуал бозори. Бу бозорда ҳеч ким "молим ёмон", демасди. Бузғунчилар, жиноятчи, жоҳиллар ҳам ўз гоё-маҳсулотини "энг яхши буюм", дейди. Виртуал оламда бунёдкорлик, таракқиёт учун зарур манбалар ҳам кўп. Гап одамнинг ана шу бозор тақдир таътабган маҳсулотларни харид қилишда адаш-

маслигига бориб тақалади. Бугунги тилда айтганда, гап медиамаданиятини тўғри эгаллашда.

Йигит-қизларимиз медиаматнларни ўқиётган, томоша қилаётганда уларни пассив қабул қилиш, баҳолаш ва яратиш, замонавий жамиятда медиамасулотларнинг ижтимоий, маънавий, мафкуравий, маданий контекстини тушунишлари керак. Бу эса одамнинг медиамаданияти қандайлигига боғлиқ. Украиналик педагог олимпиа С.М.Стерденко медиамаданияти юқори кишини мана шундай тасвирлайди: «Унинг медиабоғланишлари сони ва давомийлиги режалаштирилган бўлади.

ажратиш — янада кўпроқ ҳокимиятга эга бўлиш; керакли маълумотни ўз режиссурасига асосланиб тарқатиш ёки ушлаб туриш — икки қарра ҳокимиятга эга бўлиш демакдир. Одамларга ахборот орқали психологик таъсир кўрсатишнинг имкониятлари ана шундай», дейилади Германиянинг асосий политология дарсликларидан бирида.

Медиабозорда тайёрловчи, ахборот (маҳсулот), етказиб берувчи ва истеъмолчи иштирок этиди. Тайёрловчи бу — гоё муаллифи. У материалларни тўплайди, таҳлил қилади, медиаматнни тайёрлайди, узатади. Маҳсулот (ахборот) — матн,

МЕДИАОГОҲЛИК

Ўзига керакли ахборотни тўғри танлай олади. Ахборотга танқидий ёндашади, чунки у медианинг зарарли таъсирларини билади, қаршида очилган медиаматнни ўз филтритдан ўтказиб, кейин қабул қилади. Медиамасулотдан фойдаланишда ахлоқ меъёрларига амал қилади. Медиамасулот яратолади».

Медиамаданият — турли медиаасарларни таҳлил қилиш, баҳолаш, яратиш учун зарур бўладиган билим, қўпичма ва малакалар йиғиндиси. Ақлли йигит-қизларнинг ўз ҳимоя қобили, "зирх"и бўлади. Улар медиа маҳсулотларни ўз "маънавий филтрит"и (мафкуравий иммунитет)и орқали кўра олишади, ўқиб, томоша қилишади. Медиаматнлардаги тарғибот-ташвиқоти, бирёқламликни ва бунинг сабабларини, маълумот тарқатувчининг ниятларини (аквариум ичидаги балиқчининг ҳаракатларини кузатгандек) қўриб туришади. Бундай медиамаданият медиамасулотларга танқидий ёндашувни белгилаб беради, алданишлардан асрайди.

Медиабозорда

Мир Алишер Навоий бобомиз ахборотнинг шахс, жамият ҳаётида тутган аҳамиятини юсак баҳолаб, бундан беш аср олдин «Агар оғохсен сен, шохсен сен», деган бебаҳо сатрни биз учун ёзиб кетган. Бу замон ва макон ўзгарса-да, ўз долзарблигини йўқотмайдиган медиаконуният эмасми?

Немис олимлари ушбу қонуниятга таяниб муҳим кашфиёт яратишди. "Муҳим маълумотга эга бўлиш — ҳокимиятга эга бўлиш; кераклисини кераксизидан

белги, сурат ва рамзларда ифодаланган маълумот. Етказувчи (канал) — ахборотни узатиш воситаси (медиа). Истеъмолчи — ахборотни олувчи, ўрганувчи, талқин қилувчи шахс.

Меҳнат бозорига баъзи иш берувчилар ҳодимни кўпроқ ишлатиб, маошни камроқ бериш учун турли-туман вах келтиради. Тўй маслаҳатини қилаётган қудалар ҳам, музокара олиб бораётган дипломатлар ҳам ахборотдан фойдаланиб, рефлексив бошқарув технологиясини ишга солишади.

Мақсад — ўза, оиласи, мамлакатни учун қулай шартларга эга бўлиш. Қўриб турганидек, манфаатларга эришишда ахборот асосий қурол.

Бу механизм кийим-кечак ёки дехон бозорларидаги сотувчи-харидор муносабатларини эслатади. Сотувчи нима қилиб бўлса ҳам кўпроқ мол сотсам дейди. Маҳсулотини ўтказиш учун турли усулларни қўллашди: камчиликларини яширади, афзалликларини оширади.

"Ҳозир ҳамма биздан шуни олаяпти. Мана, ўзим ҳам шундан қийганим", дейди. Натижада харидор молни ўзининг эмас, бировнинг гапига ишониб сотиб олади. Аслида, бозорда битта яхши қовун танлаш учун ҳам билим керак. Яхши қовун қандай бўлишини билмаган одам қайта-қайта алданавиради. Худди шунингдек, ахборотлар уюмидан керакли, фойдалисини ажратиб олишни билмаган йигит-қиз ҳам ёлгон, айниган, "қовурилган" ахборотларни қабул қилаверади.

Бугуннинг стратегемалари

Глобаллашган дунёда ёшлар манипуляторлар би-

лан, яъни бўйидан, энидан, вазнидан урувчи сотувчи, одам савдогарлар, диний экстремистлар, фирибгарлар билан ёнма-ён яшашларига тўғри келади. Бундай шароитда ҳар бир ёш йигит-қиз уларга нимани қарши қўйиши керак? Ўзини қандай ҳимоя қилиши керак? Бунинг учун улар аввало ҳаётда учрайдиган қалтис вазиятларда энг тўғри, мустақил қарор қабул қилишга тайёр бўлишлари керак?

Манипуляция

Интернетга кирган ҳар бир киши ўзи учун тайёрлаб қўйилган "қун тартиби"ни кўради. Кимлардир ўзлари топган асослардан келиб чиқиб "юлдуз"лар ҳаёти, сиёсат, иқтисодиёт, технология янгиликларидан ахборот дастасини тутди. Ана шунда шахсининг медиасаводхонлиги қандай намён бўлади? Медиаматнларни (муайян танқидий автономияда туриб), баҳолаш, талқин, таҳлил қилишда кўрилади. Бу жуда муҳим. Нега? Чунки бир кишини битта сайт қарамон деса, иккинчи сайт жиноятчи деб тавсифлайди. Бир воқеани бир сайт қонунбузарлик деса, бошқаси демократия намойиши дейди. Ана шундай вазиятларда ҳар бир кишида ўзининг мустақил, танқидий фикри бўлмоғи керак.

Медиа муҳитда танқидий фикрлаш қандай бўлади? Танқидий медиафикрлаш бу — ҳар бир йигит-қизнинг медиаматнлардаги манипуляция ҳолатларини топиш, таҳлил қилишга қаратилган билим, қўпичма ва малакалар мажмуасидир.

Медиаманипуляция бу — интернетдан фойдаланувчиларга у ёки бу гоёларни тарқатириб, уларни ўз

май, ўзига зарарли қарор қабул қилдириш рефлексив бошқаришдир. Бунда алдамчи ҳаракатлардан, нилардан, турли "воқеалар" яратишдан фойдаланилади. Натижада одам бирор унинг учун олдиндан белгиланган қўпич натижага келади: товарни сотиб олади, бирор ташкилотга аъзо бўлади, айтилган ҳисоб рақамга пул ўтказилади, одам савдогарига... паспортини топиради.

Манипуляция — «ракибни қопқонга туширишнинг стратегик режаси», деган маънони англатади. Уни қўлловчилар ўзларини оқлаш учун "Ахир, бу зийраклик, ижодкорлик (креативлик), топқирлик-қу", дейишади. Афсуски, интернет содда ёшларни қопқонга тушириш, медиа фирибгарлик майдони ҳамдир. Шундай экан, ҳар бир йигит-қиз бундан ҳимояланган бўлиши зарур.

Манипуляция — «ракибни қопқонга туширишнинг стратегик режаси», деган маънони англатади. Уни қўлловчилар ўзларини оқлаш учун "Ахир, бу зийраклик, ижодкорлик (креативлик), топқирлик-қу", дейишади. Афсуски, интернет содда ёшларни қопқонга тушириш, медиа фирибгарлик майдони ҳамдир. Шундай экан, ҳар бир йигит-қиз бундан ҳимояланган бўлиши зарур.

Медиа муҳитда танқидий фикрлаш қандай бўлади? Танқидий медиафикрлаш бу — ҳар бир йигит-қизнинг медиаматнлардаги манипуляция ҳолатларини топиш, таҳлил қилишга қаратилган билим, қўпичма ва малакалар мажмуасидир.

Медиаманипуляция бу — интернетдан фойдаланувчиларга у ёки бу гоёларни тарқатириб, уларни ўз

йўлларида қалғитиш, адаштиришга қаратилган таъсир кўрсатиш медиасуллари тизимидир. Бунда жўнатувчи медиавизинформациядан (ёлгон маълумот киритилган медиаматнлардан) фойдаланади.

Айрим сайтларда дин никибиди диний экстремизм, терроризмга даъват қилувчи маълумотлар тарқатилади. Медиа терроризм мақсадли, режали ҳолда одамларга қўруқ, саросима, ваҳима туйғуларини уйғотувчи ресурсларни яратиб, қўпайтириб, тарқатиб, одамлар устидан манипуляция қилишга интилади. Мақсад — одамларни диний экстремистик, террористик майлар асосида рефлексив бошқариб, уларда ўзларига керакли ҳулқ-атвор моделларини шакллантиришдан иборат. Шунинг учун ҳар бир ёш йигит-қиз, аввало, ота-боболаримиз эътиқод қилиб келган, асрлар синовидан ўтган диний қадриятларни яхши билиб, танқидий фикрлаш орқали сохта талқинларни дарҳол аниқлаб тез ва соз фойда олишлари зарур бўлади.

Ўзингизни топинг

Одам ҳар кун турли мафкуравий (фикрни ўзгартирувчи) таъсирларга дуч келади. Бироқ ёлгонни ҳақиқатдан ажратиш, қаршида турган ёки интернет матнидаги яширин қабих ниятни англаш осон эмас. Чунки баъзилар зийрак, баъзилар содда. Педагоглар Кеттел факторлари асосида одамнинг ўзига қаратилган яширин мафкуравий таъсирларни таниб олиш, тушуниш ва фойдаланиш қобилиятларини ўлчайган. Натижада одамнинг "огоҳликдан" соддаликкача"

бўлган зийраклик даражалари аниқланган: сунъий, ҳисоб-китобга (ақлга — М.Қ.) қўрилган ҳулқнинг табиий, самимиликка (кўн-гилга — М.Қ.) қўрилган ҳулққа қарши туриши маълум бўлган.

Огоҳлар — ҳамма масалада доим ҳисоб-китобли; ҳар бир масаланинг "ич"ини кўрайдиган; совуққон ва ақл асосида ҳаракат қилайдиган; ҳис-туйғуларга берилмайдиган; етти ўлчаб, бир кеса-диган; ҳар бир ҳолат, вазият, натижа ортидаги мантиқни, сабабни ва оқибатни кўра оладиган кишилардир. Улар бирор иш, қарор қабул қилишдан олдин масаланинг оқибатини иқир-чиқиргача таҳлил этишади; кўн-гилчанликка берилишмайди; совуққон таҳлил билан ўз мақсад, имконият, режаларини ва уларнинг натижаларини баҳолайдилар; ўз хатти-ҳаракатларини оқилона ташкил қиладилар; ҳамма нарсада аниқликка эришадилар; турли шior, баланд-парвоз гап, мактов, оқ-воҳларга берилмайдилар; турли ҳўйла, фитнес ва нозик айёрликларнинг кекирдигидан тутадилар.

Соддалар — ёқимли сўзлар, мактовларга ў; мавжум, ҳулосасиз (натижасиз) ўйловчи; масаланинг "ич"ига қила олмайдиган; ланж, сусткаш; фақат олдида турган нарсаларни кўради, биллади; ён-атрофидан, узок-дагиларни кўрмайди, билмайди; тиник, тизимли фикр юрита олмайдиган кишилардир. Улар одатда очик кўн-гил; мулоқотга қиротувчи ресурсларни яратиб, қўпайтириб, тарқатиб, одамлар устидан манипуляция қилишга интилади. Мақсад — одамларни диний экстремистик, террористик майлар асосида рефлексив бошқариб, уларда ўзларига керакли ҳулқ-атвор моделларини шакллантиришдан иборат. Шунинг учун ҳар бир ёш йигит-қиз, аввало, ота-боболаримиз эътиқод қилиб келган, асрлар синовидан ўтган диний қадриятларни яхши билиб, танқидий фикрлаш орқали сохта талқинларни дарҳол аниқлаб тез ва соз фойда олишлари зарур бўлади.

Манипуляция — «ракибни қопқонга туширишнинг стратегик режаси», деган маънони англатади. Уни қўлловчилар ўзларини оқлаш учун "Ахир, бу зийраклик, ижодкорлик (креативлик), топқирлик-қу", дейишади. Афсуски, интернет содда ёшларни қопқонга тушириш, медиа фирибгарлик майдони ҳамдир. Шундай экан, ҳар бир йигит-қиз бундан ҳимояланган бўлиши зарур.

Манипуляция — «ракибни қопқонга туширишнинг стратегик режаси», деган маънони англатади. Уни қўлловчилар ўзларини оқлаш учун "Ахир, бу зийраклик, ижодкорлик (креативлик), топқирлик-қу", дейишади. Афсуски, интернет содда ёшларни қопқонга тушириш, медиа фирибгарлик майдони ҳамдир. Шундай экан, ҳар бир йигит-қиз бундан ҳимояланган бўлиши зарур.

Манипуляция — «ракибни қопқонга туширишнинг стратегик режаси», деган маънони англатади. Уни қўлловчилар ўзларини оқлаш учун "Ахир, бу зийраклик, ижодкорлик (креативлик), топқирлик-қу", дейишади. Афсуски, интернет содда ёшларни қопқонга тушириш, медиа фирибгарлик майдони ҳамдир. Шундай экан, ҳар бир йигит-қиз бундан ҳимояланган бўлиши зарур.

Мафкуравий полигонларда

Кейинги 50 йил ичида коммуникатив таъсир моделлари кескин ривожлан-

ди. Мафкуравий кураш оммавий тадбирлардан илмий технологик асосга ўтди, профессионаллашди. "Унта уй бекаси ёки бешта шифокордан кўра битта журналистни кўлга киритган афзал", деган қоидага амал қила бошлади. Бугун ахборотни қабул қилувчи одамдан кўра уни бошқаларга етказадиган "фикр лидерлари"нинг мафкуравий қиммати ошган.

Бундай вазиятда вайронкор гоёлар таъсирини тутиш қолмаслик учун нима қилиш керак? Турли хорижий сайтлардан тарқатилган медиаматнларга қандай муносабатда бўлиш зарур? Бу борада Миллий гоё ва мафкура илмий-амалий маркази мутахассислари тадқиқотлар олиб бормоқда. Хорижлик медиапедагогларнинг ҳам бу борадаги тажриба ва тавсияларига асосланган ҳолда, ҳар бир медиаматнни қўйидаги-ча гоёвий таҳлил этиш тавсия қилинади:

1. Тарғиботнинг мафкурасини аниқланг. Ҳар бир медиаматн асосида уни тарқатган шахс, гуруҳнинг қадриятлари, баҳолари, муносабатлари, меъёрий ҳулқ-атвори ётади. Бунда тарғибот аҳолининг қайси қатламни нишонга олгани (ёшларни, мулкдорларни ё нафақахўрларни) аниқланади. Тарғиботчининг нимани яхши, тўғри ва нимани ёмон, нотўғри деб баҳолаггани аниқланади.

2. Тарғибот контекстини таҳлил қилинг. Медиаматн тарқатилган кун, ойдаги вазият талқин қилинади. Маълумот қай шаклда, нилалар, кимлар билан боғлаб берилмоқда? Ахборот тарқатувчи одамларнинг нима қилишини истайди?

3. Тарғиботчининг кимлигини аниқланг. Ўзини яширишга интилаётган маълумот муаллифи аслида ким? Бу ахборотнинг шундай қабул қилинишдан ким манфаатдор?

4. Ахборот тарқатаётган ташкилот, молиявий сиёсий гуруҳнинг тузилишини аниқланг. Бу тарғибот қилаётган ташкилот, молиявий сиёсий гуруҳни, унинг ички ва ташқи алоқалари қандайлигини аниқлаб беради. Бунда "Нима учун ахборот айтиш мана шу канал, портал, ижтимоий тармоқ, сайтдан тарқатилмаётир?", "Ким бунинг зорат қилаётир, молиялаштиратир?", "Мақсади нима? У жамиятга фаол фикр тарқатувчилар"ни қайси тоифада изламоқда?" сингари саволларга жавоб топилади.

5. Тарғибот кимларга қаратилганини аниқланг. Бунинг билиш жуда муҳим. Чунки ҳозирги кунда ахборотни кенг аҳоли қатламларига эмас, балки уларнинг орасидаги "фикр лидерлари"га тарқатиш афзал. Масалан, жамият элита қатла-

Dolzarb mavzu

мининг онгу дунёқарашини забот этиш бутун мамлакатни кўлга киритишга замин яратлади.

6. Қайси медиасуллардан фойдаланилаётганини билиб олинг. Бунинг билан учун сайтда берилган медиаматнларни кузатиш. Кўзлар сўзларга маъно топиб беради. Бир манбадан тарқатилган турли материал, рамзларни таҳлил қилиш тарқатувчининг мақсадини аён этади.

7. Тарғибот усулларини таҳлил қилинг. Бузғунчи гоёларнинг "жўнатувчи"лари аввало ёшларда шаклланган мустақкам мафкуравий эътиқодни ўзгартиришга интилади. Бунинг урдада олмага, бузғунчи нисбатан ишонч ўйотиб, шахсий алоқа ўрнатади, қалб ва онгини ишғол этишга ҳаракат қилади. Масалан, жиноятчиларни жабрдийда қилиб кўрсатади ва ҳ.к. Бунда турли машҳур "олим"ларнинг, "социологик марказлар"нинг "хулоса"лари ишга солинади. Қўпична ўқувчиларнинг ҳис-туйғуларига «хўжум» уюштирилади. Чунки ҳис-туйғуларга таянган ахборот тез ўзлаштирилишини ва хотирада узок сақланишини яхши қилишади.

8. Бошқалар бу тарғиботга қандай муносабат билдираётганига эътибор қаратинг. Тарғиботта ўқувчилар "ёқди", "ёқмади", "қўшиламан", "қўшилмайман", "ишонаман", "ишонмайман" деган жавоблар орқали тўғри ёки нотўғри бандларни белгилашади. Жавоблардан келиб чиқиб, ёнингиздаги ёшларни нилалардан огоҳлантиришнинг кераклиги маълум бўлади.

9. Қарши тарғибот қўлланилаяптими? Бузғунчи тарғиботта нисбатан қандай фикрлар билдирилаётганини ўрганинг. Миллий манфаатларимизга мос жавобларни қўллаб-қувватланг. Нотўғри жавобларга далиллар билан эътирозлар билдиригил.

10. Самарадорлиқни баҳоланг. Бузғунчи тарғиботнинг зарари қай даражада? Қандай усуллардан фойдаланилмоқда? Бу саволларга жавоб топган, ўқувчилар ўз тенгдошларини огоҳлантириши керак. Миллий манфаатларимиз жозибасини ва бузғунчи гоё касофатини, кечати ва бузғунчи кунларни қиёслаб, салбий таъсирини қирқувчи факторларни ёш

ИЛГОР ПЕДАГОГНИНГ МУВАФФАҚИЯТИ

(Давоми. Боши 1-бетда).

Устозлар ўғитига қулоқ тутиб, дарсларини қизиқарли методлар билан ўтишга одатланди. Мана ўттиз йилдирки, у тажрибали ва истеъодли педагог сифатида фаолият юритиб келмоқда. Шу йил Ўқитувчи ва мураббийлар кун муносабати билан М.Каримованинг ёшлар таълим-тарбиясига қўшаётган катта ҳиссаси юксак баҳоланиб, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонида мувофиқ «Фидокорона хизматлари учун» ордени билан тақдирланди.

— Жамоамизда ёш ўқитувчиларга методик ёрдам кўрсатишга алоҳида эътибор қаратамиз, — дейди Тошкент шаҳридаги 235-умумтаълим мактаби директорининг ўқув-тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари Малика Каримова. — Уларнинг жамоага мослашиши ва ўз касбининг моҳири устаси бўлиши учун замин яратадиган ҳаётий маслаҳатлар беришга уринамиз. Жумладан, ўтказиладиган очик дарсларга мунтазам қатнашиб турамиз. Слайдлар ва электрон дарсликлардан фойдаланган ҳолда сабоқ бериш машғулотининг мазмуни ва сифатини таъминлаётимиз. Жумладан, ўзим ҳам математика ва геометрия фани бўйича дарсларини интерфаол методлар ҳамда тезкор тестлар асосида ташкил этишга одатланганман. Ўқувчиларга «Қизиқарли математика», «Ўйла, изла, топ» китобларидаги таълимий ўйинлар, бошқотирма ва қўшимча масалалар орқали билим беришга интиланман. Масалан, 9-синф алгебра фанидаги «Тригонометрия элементлари» бобидаги айрим мавзуларни шунчаки айтиш ёки кўрсатиш билан болада тўлиқ тушунча ҳосил қилиш мушкул. «Қўйиш формулалари»ни «Кувноқ рақамлар» кроссворд орқали самаралироқ етказиш мумкин. Унда формула негизини ташкил этувчи рақам яширинган бўлиб, ўқувчи уни топиш учун бош қотириши, ўйлаши керак. Бундан ташқари, дидактик машғулотлар ва кўргазмали қуроллардан фойдаланиш дарсининг таълимий-тарбиявий, ривожлантирувчи мақсадларини амалга ошириш ва ўқувчилар билимини мустаҳкамлашга кўмак беради.

Малика опа машғулот жараёнида, дарсдан ташқари ҳолатдаги ён-атрофдаги ўқувчиларнинг таълим олиши баробарида уларнинг одоб-ахлоқдан воқиф бўлиб юради. Болаларнинг дарсдан ташқари қўшимча фан ва ҳунар тўғрақларига қатнашишини доимий назорат қилади. Синфлардаги аълочи, фаол ўқувчилар бўш ўзлаштирувчи ўқувчиларга бириктирилиб, мактабда ҳамкорлик, ҳамжихатлик муҳити яратилган. Ўқув йилининг якунланаётган чораги давоми-

да «Ўрган-ўргат» тадбири амалга оширилди. Бу борада Малика Каримованинг ишлаш методи ёш педагоглар ўртасида оммалаштирилди.

Ўқитувчилар оиласи

...Мактабда ёш педагогнинг очик дарс соати ўтказилди. Машғулот якунида муаллимнинг иш услуби танқид қилинди. Қирқ беш дақиқалик дарси муваффақиятлик қилмаган ўқитувчи бир муддат тушкунликка тушиб қолди. Бунга сезган Малика опа ёш муаллимнинг билимдонлиги ва камтаринлигини ёқлаб, фақат тажрибали устозлардан маҳорат сирларини ўрганиши кераклигини айтди, уни шогирдликка олди. Айни пайтда шогирд педагог ташаббускор ва интилувчан ўқитувчи сифатида ёшларга таълим-тарбия бериб келмоқда.

Ана шундай фидойилик, самимийлик ва ташаббускорликни Малика Каримованинг фарзандлари хатти-ҳаракатларида ҳам сезиш мумкин. Қолаверса, муаллимнинг турмуш ўртоғи Суҳбатилла Каримов ҳам педагогик қобилият ва тажрибага эга инсон. Оилавий муҳит таъсирида катта қизи Муқаддас Маҳаматова инглиз тили мутахассиси бўлди. Ҳозир у мазкур мактабда ўқувчиларга хорижий тилини пухта ўргатишга ҳисса қўшаётир.

— Яқинда болаларда инглизча мулоқотни кучайтириш мақсадида «Экологик муаммолар» мавзусида тадбир уюштирилди, — дейди у. — Шунда оилада шаклланган фазилатлар билан бирга ўқув даргоҳида ўрганган кўникмаларни қўллашга имкон туғилди. Аслида, биринчи устозимнинг синф доскасидаги чиройли ҳусниҳат устида йўғрилган қўл ҳаракатларидан тортиб, болалар билан дўстона суҳбатлашаётган онамнинг очик хечраси мени шу касб олами томон етаклайверарди. Улардан меҳроқибатни, ўзгалар фикрини тинглай билишни, сабр-тоқатни, ўзига талабчанликни ўргандим.

Ҳақиқий ўқитувчи ҳеч қачон оилавий масалалар касбий фаолиятига таъсир қилишини истамайди. Малика опанинг қизлари ҳам гоҳида онасини уйда кўнгилашган ёки ҳаллопаршон кўришса, мактабда ҳаммаша очикқўнғил ва қаттиққўл устозга «айланиши»нинг гувоҳи бўлишган. Онасининг бу фазилатини фарзандлари ҳурмат қилишди ва ўрнак олишди. Нодира Абдулжабборовна география, Назоқат Каримова бошланғич синф ўқитувчиси бўлиб ишлайди, жамоада иззат-икром ва эътиборга сазовор.

235-умумтаълим мактаби директори Мўмина Сулаймонова шундай дейди:

— Мактабимиз туман миқёсида рейтингда иккинчи ўринда туради. Ўқувчиларимизнинг фан олимпиадалари ва билимлар беллашувида фаол иштирок этаётгани бизни қувонтиради. Азиза Жўраева, Манзура Маҳмудова, Дилноза Каримова, Одина Ёвқочдиева юқори натижаларни ўшлар кiritаётган иқтидорли ёшлар сирасидан. Ўқувчиларнинг қобилиятини намоён этиш ва таълим масканида амалга оширилаётган эзгу ишларнинг барчасида Малика Каримованинг ҳиссаси катта.

Айтиш жоизки, айни пайтда мактаб ўқитувчиларига замонавий технологиялардан унумли фойдаланиш бўйича методик тавсия, кўмаклар беришмоқда. Информатика фани ўқитувчиси Гулзола Юсупова педагогларга АКТ имкониятлари, интернет ва Ziyonetдан самарали фойдаланиш йўллари ўргатаётган бўлса, аниқ фанлардан эса лаборатория ҳонасидаги техник жиҳозлар ҳамда локал тармоққа уланган мультимедиа воситалари орқали мавзунини ўқувчиларга мазмунли, қизиқарли ва қўлай услубда етказишни касбдошларга сингдиришда Малика опа бош-қош бўлаётир. «Устоз-шогирд» анъанаси доирасида семинар ва тренинг машғулотлари ҳам мунтазам ўтказиб турилади.

Шогирдлар қалбига йўл...

Малика опа биз билан суҳбатлашаётиб, бир воқеани эсга олди: орқа парталардан бирида ўтириб оладиган, камгап ва тортинчоқ Ботирни ёнимга чақирдим. Ундан геометрик фигуралардан бирини чизиб беришини сўрадим. У топшириқни моҳирлик билан бажаргани, айниқса, доска бўйлаб текис тортилган чизиқлар эътиборимни тортди. Шу-шу ўқувчимда ушбу соҳага қизиқиш ва лаёқат борлигини сезиб, машғулотлардан ташқари ҳам у билан шуғулланганидан бўлдим. Шукрки, у Тошкент давлат архитектура қурилиш институтини тугатиб, етук мутахассис бўлди. Шунингдек, Малика Каримованинг шогирдларидан бири математик Доно Тожибоева ҳам ўзи тахсил олган мактабда дарс бериб келмоқда. Ёш бўлишига қарамай, «Йилнинг энг яхши фан ўқитувчиси — 2011» кўрик-танловининг шаҳар босқичида иккинчи ўринни эгаллади.

— Мактабимизда «Ёш қалам-кашлар», «Ёш математиклар», «Ниҳол» тўғрақларида қўшимча сабоқ бериб борамиз, — дейди Малика опа. — Кутубхонага аъзо ёшларнинг бадиий адабиёт дурдоналаридан бохабар бўлишлари учун ҳам етарлича шарт-шароит муҳайё этилган.

Шоира БОЙМУРОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Сурхондарёнинг Шеробод туманидаги 1-умумий ўрта таълим мактабининг бошланғич синф ўқитувчиси Муҳаббат Қурбонованинг ҳаётда ўз шiori бор. Ҳурмат тиласанг, ҳурматли, шафқат тиласанг, шафқатли, меҳр тиласанг, меҳрли бўл, дейди. Уттиз йиллик фаолияти давомида болаларга меҳрини аямасди. Устозларга ҳурматда бўлди. Узоқ йиллик меҳнатлари бугун муносиб тақдирланди. У Ўқитувчи ва мураббийлар кун — умумхалқ байрами арафасида Президентимиз фармонида кўра «Ўзбекистон Республикаси халқ ўқитувчиси» унвони билан мукофотланди.

Устозни ҳамкасблари, оила аъзолари, маҳалладошлари табриклашди. Бундай ғам-хўрликлардан Муҳаббат Қурбонова беҳад қувонди.

ОЛИМА МУАЛЛИМА

— Мамлакатимизда педагогларга яратилаётган шарт-шароит ва эътибордан қалбим қувонча тўлади. Президентимизнинг ўқитувчи ва мураббийларга йўллаган табригини ҳаяжон билан тингладим. Умумхалқ байрами арафасида бир гуруҳ муаллимлар қаторида меҳнатларим юксак кадрланганидан беҳад қувондим. Кўнглимни бахтиёрлик ҳисси чулғаб олди. Шу касбни танлаганимдан гурурландим. Мукофот янада кўпроқ меҳнат қилишга ундади, — дейди қаҳрамонимиз. — Ўтуқларга эришишимда Луция Ягафарова, Маргарита Элмуродова каби устозларимдан миннатдорман. Улар каби ўқитувчи бўлиш орзусида ўқиб, изландим. 1996 йили Термиз давлат педагогика институтининг филология факультетини битирдим. 30 йиллик педагогик фаолиятимга 10 йиллик ўқувчилик давримни қўшсам, бу даргоҳ менга нақадар сууюкли эканини аңлаш қийин эмас.

Фаолияти давомида маҳалла ва жамоада фидойилиги, ташаббускорлиги, билимдонлиги, ёшларимизни Ванганга муҳаббат руҳида тарбиялаш борасидаги меҳнатлари билан барчага ибрат бўлди. Бу даражага эришувида касбини жонун дилидан севганлиги, устозлари ўғитига амал қилганлиги, меҳнатсеварлиги қўл келди.

Муҳаббат Қурбонова таълим рус тилида олиб бориладиган III «Г» синфида 28 нафар ўғил-қизга сабоқ беради. Машғулотларида янги педагогик усуллардан, кўргазмали воситалардан, ахборот-коммуникация технологияларидан кенг фойдаланади. Иш тажрибаси

мактаб, туман, вилоят миқёсида оммалашган. «Интерактивни уроки основанной педагогической технологии», «В школе растёт человек», «Части речи» каби мавзулардаги дарс ишланмаларини бунга мисол қилиб келтиришимиз мумкин. Ўқувчилар билан индивидуал ишлаш мақсадида айланма ва кундалик дафтар юритган.

Табиики изланишлар самараси ҳам ёмон эмас. Синфда фанларни ўзлаштириш даражаси 84 фоизга етган. Ўқувчиларнинг 10 нафари «аъло», 15 нафари «яхши» баҳога чоракан якунлади. Уларнинг оғзаки ва ёзма нутқи ҳам кўнглидагидек. Турли танлов ва беллашувларда ҳам юқори натижаларни қайди этишмоқда. Мисол учун, Далер Тошев (рус тили), Сабринисо Самадова (чтение), Элбек Холматов (тасвирий санъат) Сардорбек Салимов (математика), Самандар Умаралиев (давлат тили) кичик фанлар олимпиадаси, ҳусниҳат қўриғи, ёш расмолар танлови ва тез ўқиш мусобақасида ғолибликни қўлга киритишди.

Бундан ташқари, ҳоҳловчи ўқувчиларга рус тили тўғраги ташкил этган. Шогирдлари рус тилида равон сўзлаша олади.

Педагог «Бошланғич синфларда экологик таълимнинг узвийлигини таъминлаш технологияси» мавзусида илмий изланиш олиб борапти.

Бошланғич синфлар методдирлашма раҳбари сифатида ҳам ҳамкасбларига ёрдамчи аямасди. Ёш ўқитувчиларга қимматли маслаҳатлар бериб туради.

Норкуват ТўРАЕВ,
«Ma'rifat» мухбири

(Давоми. Боши газетанинг 73-, 75-, 78-79-, 81-, 83-, 85-, 86-сонларида.)

Водород энергетикаси

Водород энергетикаси катта истикболга эгалигини ҳеч ким рад этолмайди. Маълумки, иссиқлик электростанциялари (ИЭС)да, аввало, органик ёқилғи(газ, нефть, кўмир)нинг ёниши натижасида ажралиб чиққан иссиқлик катта қозонлардаги сувни қайнатиб, пар ҳосил қилади, парнинг катта босимида турбина ҳаракатга келади, натижада турбинанинг механик энергияси генераторда электр энергиясига айланади. Кўриб турибмизки, электр энергиясини олиш кўп босқичли жараёнларни ўз ичига олиб, ёнишдаги кимёвий энергия механик энергияга, у эса электр энергиясига айланади. Табиийки, энергия ҳар босқичда йўқотишлар эвазига камайиб боради ва иссиқлик электростанцияларининг фойдали иш коэффициенти 40 фоиздан ошмайди.

Водород энергетикаси бу камчиликлардан холи бўлиб, вodorodнинг оксидланиши (ёниши)даги кимёвий энергия тўғрисидаги электр энергиясига айланади. Шунинг учун ҳам вodorod ёнишидан олинган энергиянинг фойдали иш коэффициенти (ФИК) жуда юқори бўлиши кутилмоқда.

Водород энергетикасида электр энергияси қандай олинади? Бунда нанотехнологияларнинг роли қандай?

Ёниш элементини (ёки ячeyкаси) деб юритиладиган анод ва катод электродларидан иборат қурилмага вodorod, кислород киритилади ва натижада вodorod оксидланади. Бу кимёвий реакция жараёнида бензин ва газнинг ёниш солиштирма иссиқлик миқдорига нисбатан уч мар-

та катта энергия (120КЖ/кг) ажралиб чиқади. Шундай қилиб, ёниш элементини энергия алмаштирувчи электрокимёвий қурилма бўлиб, кимёвий энергияни тўғридан-тўғри электр энергиясига айлантиради. Ёниш натижасида апроф-муҳитга зарар etkazувчи заҳарли моддалар эмас, балки фақат тоза сув ажралиб чиқади.

Космик кемаларда ишлатиладиган ёниш ячeyкаси (fuel cells) ҳақида тўхталайлик. Бу ерда ёниш сифатида вodorod ишлатилади. Тарихда биринчи бўлиб АҚШ астронавтиларини ойга etkazган "Аполлон" космик кемасининг асбоб-ускуналари таркибиди шундай ёниш элементини ҳам бор эди. Бу ячeyка космик кема учун энергия бериши билан бирга, астронавтиларни тоза сув билан ҳам таъминлаган эди. Вodorod ёниш элементини жуда оддий конструкцияга эга. У мембрана орқали икки қисмга бўлинган эритма билан тўлдирилган контейнер (идиш)дан иборат. Бу контейнернинг деворлари (электродлар — катод ва анод) электр ўтказувчи материалдан ясалган бўлиб, фойдаланиладиган электр асбобларига уланади. Контейнер тубининг ўнг ва чап томонларида жойлашган тешиклардан вodorod ва кислород газлари оқими узлуксиз равишда кириб туради. Айтайлик, иккита вodorod молекуласи эритманинг ўнг томонига кириб бўлиниб, улар бу ерда парчаланаяди, натижа-

да 4та электрон ва 4та протон ҳосил бўлади. Эритмадаги электронлар идишнинг ўнг девори(анод) орқали ташқи занжирга ўтади ва берк занжир бўйлаб ҳаракат қилиб, электр асбобларини энергия билан таъминлайди ва идишнинг чап девори (катод)га етиб келади. Эритмада ҳосил бўлган протонлар эса ковалент полимердан иборат селектив мембрана орқали чап бўлимга ўтади. Иккинчи томондан, контейнернинг чап бўлимига кирган ҳар қайси кислород молекуласи — O_2 , катодда занжир орқали ўнг томондан етиб келган 4та электронни бириштириб, иккита 2 карра манфий зарядланган кислород иони — O^{2-} ҳосил қилади. Кейин эса бу ионлар эритманинг ўнг томонидан мембрана орқали ўтган 4та протон билан биришиб, сув молекуласини ҳосил қилади. Натижада ёниш элементидан электр энергияси ва экологик тоза сув олинади.

Нанобатарея ва суперконденсаторлар

Келажак энергетикасида истикболли йўналишлардан бири квант аккумуляторларидир. Бу аккумуляторларда сақланадиган энергиянинг зичлиги қурилманинг 1 кг массаси учун 1,5 МЖ(мега жоуль)дан кўпроқдир (солиштириш учун: автомобиль аккумуляторида бу катталиқ 0,1 МЖни ташкил қилади). Квант аккумуляторларининг инновацион компоненти наноструктурланган диэлектрик бўлиб, ишлаш қобилиятини ўнлаб йиллар — 70° дан + 300° С гача сақлашга қодир.

Паст ўлчамли батареяларни яратишда кўп ҳолларда углерод нанонайларидан фойдаланилади. Масалан, қатор батареяларда заряд ташувчи ролини ўйновчи литий атомларини нанонайнинг ичида жойлаштириш мумкин. Углерод нанотрубкаси ичида жойлаштирилган ҳар қайси литий атомига олтига углерод атоми тўғри келади.

Америка физиклари ва нанотехнологлари рақамли квант батареясининг тисмоли (прототиپини) яратдилар. Янги нанотехнологик структуралардан фойдаланиб тайёрланган аккумуляторларнинг сизими ҳозирги кунда ишлатиладиганларидан ўн мартага ошмиши кутилмоқда. Бундай аккумуляторлардан энергия олувчи электрон қурилмаларнинг ўлчамлари ҳам миниятторлашади. Рақамли квант батареяси ўлчамлари 10 нанометрдан паст бўлган миллионлаб углерод нанонайлари "тўр"(сет)идан иборат. Нанобатареяларнинг ишлаш принципи ва уларда энергияни сақлаш нокимёвий характерга эга. Шунинг учун

ҳам бундай батареяларни ишлаб чиқариш анча енгиллашади ва зарядланиш тезлиги оддий батареяларга қараганда ўнлаб марта ошади. Олимлар ўз ихтироларидан ахборотни сақлашда ҳам фойдаланиш мумкинлигини қайд қилмоқдалар. Ҳар қайси углерод нанонай ахборот ташувчи сифатида қаралса, унда жуда катта зичликтаги ахборотни сақлаш мумкин бўлади. Бу ҳолда нанобатареялардан "флешка"ларнинг янги авлоди сифатида фойдаланиш имкони яратилади.

Электр энергиясини сақлашда конденсатор(заряд тўплагич)лардан кенг фойдаланилади. Конденсатор бир-биридан диэлектрик қатлами билан ажратилган иккита электр тоқини ўтказувчи пластинкалардан иборат. Конденсаторнинг электр сизими унинг энергияни тўплаш қобилиятини билдиради. Пластинкаларнинг сирти ва диэлектрик қатламнинг диэлектрик киритувчанлиги қанча катта, пластинкалар орасидаги масофа қанча кичик бўлса, конденсаторнинг сизими шунча катта бўлади. Электр сизимини ошириш мақсадида икки қатламли диэлектрик ишлатилади. Бу ҳолда қўшимча диэлектрик қатламида қўш электр заряди ҳосил бўлади ва конденсаторнинг сизими ўнлаб марта ошади. Масалан, "Maxwell Technologies" фирмаси бу усулдан фойдаланиб, конденсаторнинг сизими 3000 фарадга etkazди (фарад — конденсаторнинг қучланиши бир вольт бўлганда ундан бир секунд давомида 1 ампер ток ўтгандаги сизим).

зарралари билан қоплаб, актив катализаторлар(10 % Рт)ни синтез қилишга эришдилар. Бу нанокатализаторлар ёрдамида ёниш элементларининг самардорлигини кескин оширишга муваффақ бўлинди.

Водород олишнинг арзон, экологик тоза усуллари ишлаб чиқилган, ammo вodorodни сақлаш ва бир ердан иккинчи ерга etkazиш(транспортировка қилиш) ҳалигача ечилмаган масала ҳисобланади. Чунки вodorod молекулаларининг ўлчами жуда кичик бўлиб, вodorod сақланаётган идишнинг микроскопик тирқишлари, ковалентидан чиқиб кетиши ва натижада портлаш юз бериши мумкин. Бунга эътиборга олиб, вodorod сақланадиган баллонларнинг девори жуда қалин қилиб ясалади. Бу эса идишнинг оғирлигини беҳад оширади. Қолаверса, хавфсизликни таъминлаш мақсадида вodorod сақланадиган баллонлар жуда паст температурага(бир неча ўн кельвингача ёки минус 200° С дан паст) совутилиши шарт. Бу ёниш ячeyкаларининг қиммат бўлишига олиб келади.

Ушбу муаммони ҳал қилиш йўлларида бири вodorodни сақлашда ковалент материаллардан фойдаланишидир. Бундай материаллар вodorod молекулаларини ўзига сўриб олади ва четараланмаган вақт давомида ушлаб тура олади. Ана шундай материал ролини углерод нанонай ёки наноконвалент материаллар бажариши мумкин экан.

Ҳозирги кунда нанотехнологиялар ёрдамида илмий лаборатория шароитида вodorod массасининг улushi 18 фоизга яқин бўлган вodorod "губка"си яратилди. Бу кашфиёт вodorod энергетикасининг ривожланиши учун жуда катта имконият туғдиради.

Солиштириш учун — бир қатламли конденсаторларнинг сизими бир микрофараддан ошмайди. Жуда катта электр сизимини олиш мақсадида конденсаторлар бир-бирига параллел уланади. Бундай қурилмага конденсаторлар батареяси(ёки батарея) деб юритилади.

Электр токида ишлайдиган транспорт воситалари двигателларини юргизиб юбориш учун оддий батареяларга қараганда жуда юқори электр импульс талаб қилинади. Бу учун суперконденсатор деб аталадиган қурилмадан фойдаланиш зарур. Ҳозирги кунда наноматериаллар ёрдамида янги типдаги суперконденсаторларнинг лойиҳаси ишлаб чиқилган. Суперконденсатор — қисқа вақт давомида жуда катта энергия ажратиш қобилиятига эга бўлган электр зарядини сақловчи қурилмадир. Бу қурилманинг қўш диэлектрик қатлами миллионлаб углерод нанонайларидан иборат бўлади. Нанонайларнинг юзаси ҳажмига нисбатан катта бўлгани боис диэлектрик қатламлар юзасининг улushi кескин ошади ва бу, ўз навбатида электр сизимининг беҳад ошмишига олиб келади.

Узоқ келажакда сунъий тайёрланган наноструктураларда фотосинтез асосида (усимликлардагидек) энергияни олиш ва сақлаш амалга ошириш кўзда тутилмоқда. Ҳозирги кунда Япония олимлари табиий фотосинтез принципларидан фойдаланиб, сунъий наноструктураларда энергияни олиш ва тўплаш устида иш олиб бормоқдалар.

Комил МУКИМОВ,
УрФА академик,
физика-техника фанлари доктори

(Давоми бор.)

Мана бир ҳафтадирки, жаҳондаги етакчи оммавий ахборот воситалари Шимолий Американинг қатор ҳудудларида жиддий талафотларни юзага келтирган «Сэнди» бўрони ҳақида хабар беришдан тўхтагани йўқ. Сув остида қолган шаҳарлар, бекор қилинган авиарейслар ва издан чиққан электр тармоқлари табиий офатлар олдида ҳар қандай техника ҳам ип эшолмай қолишини амалда яна бир бор исботлади.

ган зарар эса, «Associated Press» агентлигининг хабар беришича, 50 миллиард доллардан кам эмас. Нисбатан кўп жабр кўрган штатлар сифатида Нью-Йорк ва Нью-Жерси тан олинмоқда.

Бир ҳафта ичида «Сэнди» тасаввурга сиғмайдиган даражада улкан «иш»ларни амалга оширишга улгурди. Багама оролларида бўрон зарарларини камайтириш мақсадида мактаблар, идоралар, аэропорт ва кўприклар ёпилган, 28 октябрдан Нью-Йоркда метро, автобус ва поездлар қатнови тўхтатилди. Нью-Йорк фонд биржаси эса ўз ишини икки кун давоми-

қалинлиги деярли бир метр-га етди.

Кучли шамол электр узатиш симларини узиб юбор-

лардан бирига айланиши мумкин, негаки электртўяминот издан чиққан, рельслар бузилган, бекат ва ерос-

Sharh

риб олиш имкониятини яратиб бериши.

Мамлакатнинг бошқа штатлари ҳозир қор ва бўронга қарши курашмоқда. Фарбий Виржинияда қор қатлами бир ярим метрга етди, Нью-Жерси қирғоқларида эса пўртана тўқинлари икки метрдан баланд ахлат уюмини қолдириб кетган.

Баъзи башоратларга кўра, «Сэнди» бўрони келгусида чинакам экологик фалокатга сабаб бўлиши мумкин. Бу хавотир қанчалик асосли

«СЭНДИ» БҶРОНИ

табиий офатнинг катта-кичиги бўлмайди

«Сэнди» бўрони (инглизча Sandy — «қумли») 2012 йилнинг энг эсда қоларли фожиаларидан бири сифатида тан олинса, ажабмас. Негаки, АҚШдек кудратли ва ҳар томонлама тараққиётга эришган бир давлатда одамларнинг чироқсиз кун кечиршини, метро ва автобуслар қатновининг тўхтатилишини ақлга сиғдириш мушкул.

Хўш, ҳаммаси қандай бошланди? Мутахассисларнинг ҳисоб-китобларига кўра, мазкур кучли тропик циклон дастлаб Ямайка, Куба, Багама ороллари, Гаити ва Флорида қирғоқларида кузатилган. «Сэнди» 2012 йилда рўй берган ва ўзига хос ном билан аталган тропик циклонларнинг ўн саккизинчиси бўлиб, у 22 октябрь кuni вужудга келди ва 6 соат ичида тропик пўртанага айланди. Шундан сўнг шиддатли куч билан шимолга, Катта Антил оролларига қараб ҳаракатлана бошлади.

24 октябрда «Сэнди» Ямайкага ёпирилиб кирди. Эртасига эсга кубаликлари ҳам саросимага солди ва унинг кучи шкала бўйича 2-даражага етди. 25 октябрь оқшомига келиб, у яна 1-даражага пасайди ва 26 октябрь тонгиди Багама ороллари ҳудудини ишғол этди. Кариб минтақаси ва Багамада умумий миқдорда 69 киши бўрондан жабр кўрди. 27 октябрь кuni бўрон Саффир-Симпсон бўронлари шкаласи бўйича 1-даражага етди ва анча вақтгача шу кўрсаткични сақлаб қолди.

30 октябрда эса АҚШ ҳудудига яқинлашаётган бўроннинг кучи максимал даражада орди ва ўта кучли пўртанага айланди. Унга ҳамроҳ шамоллар шиддати соатига 150 километрни ташкил қилар эди.

Сўнгги маълумотларга кўра, аynи пайтда тобора кучсизлашаётган «Сэнди» пўртанаси оқибатида жами 185 нафар киши ҳалок бўлган. Табиий офатдан кел-

да тўхтатиб турди. Ҳатто БМТ бош қароргоҳи бир суткага ёпилди. Нью-Йорк, Вашингтон ва Филадельфиядан учувчи авиарейслар бекор қилинди.

Делавэр штатида қирғоқбўйи ҳудудларида яшовчи 50 минг нафар аҳоли мажбурий эвакуация қилиниши ҳақида хабар берилди. 29 октябрь кuni Жанубий Каролина қирғоғида «Сэнди» тўфони оқибатида «Баунти» номли афсонавий елканли кема денгиз тубига фарқ бўлди. Экипажнинг 16 аъзосидан 14 нафари кема ҳалокатидан 5 соат аввал қочишга улгуришди, экипаж аъзоларидан бир нафари, яъни аёл беҳуш ҳолатда топилган ва кейинчалик шифохонада вафот этган. Кема капитанини қидириш ишлари давом этмоқда. 30-31 октябрь кунлари Нью-Йоркда 7та метро туйнугини сув босди, Манхэттен ороли қитъадан бутунлай узилиб қолди. «Consolidated Edison» компаниясининг ёрдамчи станциясида портлаш юз берди, 250 мингга яқин одам электр чироғсиз қолди. Нью-Жерсида тўфон ёрилиши оқибатида Муначи, Лилл-Ферри ва Карлштад шаҳарлари сув остида қолди. Порт-Ньюарк автотўхташ жойида 16та Фискер Карма автомобили ёниб кетган. «CоnocoPhillips» компаниясининг нефтни қайта ишлаш заводи ёпилиши оқибатида бензин фьючерслари 1 фоизга ошди. Канаданинг Квебек ва Онтарио провинцияларида жами 68 мингга яқин хонадон электр таъминотидан узиб қўйилди.

Мэриленд, Массачусетс, Нью-Жерси, Нью-Йорк, Коннектикут, Пенсильвания, Род-Айленд, Колумбия федерал округи ва Шимолий Каролинанинг қирғоқбўйи ҳудудларида фавқулодда ҳолат эълон қилинди. Умумий ҳисобда 15 мингга яқин авиарейс бекор қилинди. Мэриленд фарбида 70 сантиметр қалинликда қор ёққан, Фарбий Виржинияда эса қорнинг

гани оқибатида турли шаҳарларда 1,5 миллиондан ортиқ одам электр энергиясидан маҳрум бўлди. Нью-Йорк хиёбонида жойлашган 40та театр барча томошаларини вақтинчалик бекор қилди.

«Moody's Analytics» компаниясининг бош иқтисодчиси Марк Зандининг сўзларига кўра, тўфон порт ёки нефтни қайта ишловчи заводни яқсон қилган тақдирда унинг салбий оқибатлари янада аянчли тус олиши мумкин эди. Аммо шамол тобора кучсизлашаётгани боис, одамлар бу ҳол юз бермаслигига кўпроқ ишонишмоқда.

Эндиликда бўрон АҚШ ҳудудини тарқ этиб, Канадага йўл олди. АҚШда эса ўз навбатида «жонлантириш» ишлари бошлаб юборилган. Дунёнинг машҳур мегаполисларидан бири Нью-Йоркда ҳозир аҳвол ҳар қачон-диган ҳам аянчли. Тўрт метрлик тўлқин марказий Манхэттенгача етиб борган ва 1960 йили «Донна» бўрони натижасида ўрнатилган рекорд янгиланган. 1 ноябрь тонгидан бу ерда аэропортлар ишга тушиш, автобуслар қатнай бошлади, аммо тўртдан бир қисми сувга фарқ бўлган метро бир неча кун давомида йўловчиларга хизмат кўрсата олмайди. «Си-Эн-Эн» телеканалининг ҳал-барига кўра, метрополитенни тиклаш Нью-Йорк транспорти хизматчилари учун энг мураккаб масала-

ти йўлларидаги сувнинг са-тҳи эса шифтга етади. Биз метро поездлар қатнови қачон йўлга қўйилишини аниқ айта олмаймиз. Бунинг учун ерости йўлларини сувдан тозалаш ва электр симларини тузатиш лозим, — дея маълум қилди Нью-Йорк мэри Майкл Блумберг.

Яна бир муҳим муаммо — электртўяминотни тиклаш. Айни пайтда 8,2 миллионга яқин хонадон электр чироғидан маҳрум. Ҳокимият идораларининг огоҳлантиришича, жойларда бир ҳафта давомида шу ҳолат кузатилиши мумкин.

Зарар кўрган иншоотлар орасида Нью-Йоркдаги БМТ бинолари мажмуаси ҳам бўлиб, унинг пастки қаватлари сув остида қолган, ахборот тизимига бирмунча зарар етган.

АҚШ пойтахтида бўрон дарахтларни томири билан юлиб олгани, кўплаб вашингтонликлар хонадонидан чироқ ва иссиқ сув ўчиб қолганига қарамасдан, одамлар ноқулай шароитдан қутулишининг йўлларини излаб топишди. Уйда электр чироғи бўлган америкаликлар бошқаларга телефон ва ноутбукларни қувватланти-

эгани эса ҳозирча номаълум. Гап шундаки, Нью-Жерси штати ҳудудидан Вудбриджга 1,1 миллион литр атрофидаги нефть маҳсулотлари оқиб кетган. Бу воқеа «Motiva» нефтни қайта ишлаш компаниясига тегишли ёқилги резервуарларидан бирининг тўфон зарбидан ёрилиб кетиши оқибатида юз берган эди.

Агар «Сэнди»нинг иқтисодий зарари чиндан ҳам 50 миллиард долларни ташкил этса, у Америка тарихидаги энг «қиммат» тўфонлар рўйхатидан жой олади. Бироқ у давлат бюджетига 108 миллиард доллар зарар етказган ҳамда 2005 йилда 1 минг 200 кишининг ҳаётига зомин бўлган Катрина тўфонида тенглаша олмайди, албатта.

Эслатиб ўтамиз, «Сэнди» фақатгина АҚШ эмас, балки унга қўшни бўлган бир неча мамлакат иқтисодиётига ҳам кучли зарба берди. Массалан, Кубанинг катталиги бўйича иккинчи ўринда турувчи шаҳри Сантьяго аҳолиси тўрт кундан бери сув ва чироқсиз яшамоқда. Кўчаларда юкумли касаликларнинг олдини олиш мақсадида сувни қайнатиб ишлатиш ҳақида эълонлар тарқатилмоқда. Маҳаллий матбуот хабарларида келтирилишича, тўфон оқибатида 130 мингдан ортиқ уйга зарар етган, 15 минггаси бутунлай вайрон бўлган. «Сэнди» бўрони инсониятнинг техника борасида эришган ютуқларини сариқ қақага ҳам олмади. Ҳа, катта шаҳарларда фақат кичик эмас, балки катта кўнглисизликлар ҳам бўлиб туради...

Висола ҚАРШИБОВЕВА,
«Ma'rifat» мухбири

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИГА ГЛОБАЛ КЎМАК ЗАРУР

Халқаро қишлоқ хўжалиги тадқиқотлари бўйича маслаҳатчилар гуруҳи парник газларининг атмосферага чиқарилишида 29 фоиз «улуш» қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат саноати ҳиссасига тўғри келади, деган хулосага келди. Бу ҳақида «Компьюлента» манбасида баён қилинди.

Таъкидлаш зарур, аввал ҳам мазкур соҳаларнинг глобал исишга таъсирини аниқлашга ҳаракатлар бўлган, лекин бу сафар ишлаб чиқариш ва озиқ-овқат маҳсулотларини сотишнинг барча йўналишлари — ҳосилни теришдан тортиб уй ҳайвонларини боқиш, ўғит

ишлаб чиқаришу уларни сақлаш, маҳсулотларни етказиш ва музлатишгача эътиборга олинган.

Мутахассислар фикрича, бундай ҳолатда биринчи гада фермерларга катта кўмак бериш зарур. Улар илм-фаннинг энг сўнгги янгиликларидан бохабар бўлиши, тегишли ускуналардан фойдаланишни билиши, тезкор равишда илмий прогнозлар тўғрисидаги маълумотларни олиши шарт.

Таъкидланишича, глобал исиш жараёнида маккажўхори, гуруч ва буғдойнинг ҳосилдорлиги пасаяди. Масалан, 2050 йилга бориб, буғдойнинг ҳосилдорлиги 13, шолиники эса 15 фоизга тушиши айтилмоқда. Африкалик фермерлар маккажўхори ҳосилининг 10—20 фоизини йўқотиши мумкин. Қолаверса, ем учун маккажўхори ва дон нархининг ошиши гўштнинг ҳам қимматлашишига олиб келар экан. Ҳаво ва сув ҳароратининг кўтарилиши балиқ маҳсулотлари сифатига ҳам таъсир қилмай қолмайди.

Юқори ҳарорат ва олдиндан янги бўлмас ёгин-гарчиликлар нафақат қишлоқ хўжалиги эканлари, балки уларнинг мавжудлигини таъминловчи бошқа тизимларга ҳам салбий таъсир кўрсатади. Вазият жиддий бўлишига қарамай, ҳали уни ўнлашга вақт бор, дейишмоқда мутахассислар. Бунинг учун фақат алоҳида ҳудудлар ёки эканларни сақлаб қолишга интилмасдан, балки комплекс чора-тадбирларни кўриш мақсадга мувофиқ.

ЯНГИ СУПЕРКОМПЬЮТЕР ИШГА ТУШАДИ

2015 йилга бориб, Хитойда дунёдаги энг катта қувватга эга ҳисоблаш мажмуаси пайдо бўлиши мумкин. «Компьютер дунёси» («Computerworld») манбасида хабар қилинишича, мазкур суперкомпьютер бир сонияда 100 квадриллион (15та нолли сон) амалларни бажаради, илмий тилда айтганда 100 петафлопс қувватга эга бўлади.

Лойиҳалаштирилётган тизим «Tianhe-2» номини олди. 2010 йили Хитой Миллий суперкомпьютер марказида айти пайтда катта қувватга эга мажмуа — «Tianhe-1» ишга тушганди. Мамлакатнинг Мудофаа технологиялари

миллий институти томонидан яратилган мазкур тизимнинг тезкорлик кўрсаткичи 2,75 петафлопсга тенг бўлиб, ҳозирги энг тезкор суперкомпьютерлар рейтингда бешинчи ўринни эгаллайди.

Таъкидланишича, янги тизим яқин кунларда АҚШ Энергетика вазирлиги қошидаги Оукриж миллий лабораторияси томонидан ишга туширилган «Титан» суперкомпьютеридан ҳам 5 баробар каттароқ қувватга эга бўлиши кутилмоқда. Маълумот ўрнида айтиш зарурки, «Титан» умумий микдорда 300 мингта ҳисоблаш ядролари ва тезкорлиги 20 петафлопсга тенг қарийб 19 мингта «Тесла» картасига эга.

ДЕНГИЗ МИКРООРГАНИЗМЛАРИ ҲАРАКАТЧАН

Шу пайтгача океанографларда сувдаги турбулентлик (сирдобли ҳаракат) озуқа моддаларининг деярли

бир хил тақсимланиб, бу ҳаракатга нисбатан митти организмларнинг силжishi тезлиги кичик бўлгани учун уларнинг қимирлашига ҳам ҳожат йўқ, деган қараш бор эди. Шу сабабли денгиз бактериялари ҳаракатсиз «хўрандалар» дея таъкидларди. Лекин Массачусетс технологик институти (АҚШ) тадқиқотчиси Роман Стокер ва Кембриж университети (Буюк Британия) олими Жон Тейлор мазкур қараш ҳақиқатга у даражада ҳам тўғри келмайди, деган фикрда. Мавзуга оид мақола «Илм-фан» («Science») журналида берилди.

Улар амалга оширган компьютерда моделлаштиришга асосланиб, сувда фаол ҳаракатланадиганлар ҳам, аксинча, суслар ҳам ўзига яраша камчилик ҳамда устунликларга эга, дейиш мумкин экан. Ҳақиқатда денгиз оқимлари ва турбулентлик энг фаол микро-организмлар тезкор ҳаракатидан ҳам бир неча баробар шиддатлироқ. Шунга қарамай, митти организмларнинг ҳаракати ҳам муҳим аҳамиятга эга. Гап шундаки, бактерия ўзининг микролитрли муҳити билан бирга ҳаракатланади, шу боис озуқа жойига нисбатан ҳар қандай ҳаракат аҳамиятлидир.

Айни пайтда озуқага нисбатан ҳаракатланиш қўшимча қувватни йўқотди, шунинг учун қанча тез ҳаракатланилса, шунча кўп овқат талаб этилади. Шундан келиб чиққан ҳолда, денгизнинг маълум қисмидаги турбулентликка боғлиқ равишда ўзгарадиган максимал тезлиқнинг чегараси бор, дейиш мумкин. Мутахассисларнинг ҳисоб-китобларига кўра, бактерияларнинг ўртача тезлиги тахминан бир сонияда 60 мкм.га тенг экан. Эътиборлиси, мазкур жараёнларни тўлиқ англаш катта аҳамиятга эга, чунки бугунги глобал исиш даврида турбулентлик пасайиши кузатилмоқда, дея таъкидлайди олимлар.

УГЛЕРОДЛИ ФОТОЭЛЕМЕНТ ЯРАТИЛДИ

Океанортидаги Стэнфорд университети муҳандислари фақатгина углероднинг турли бирикмаларидан иборат дунёдаги ilk фотоэлементни яратишди. Бу ҳақида «Эс-Си-Эс Нано» («ACS Nano») журналида баён этилди.

Ускунадаги углерод наноайчалари ва фуллеренлар — C60 углероднинг шарсимон бирикмалари ёруғлиқнинг сингишига «масъул» экан. Кремнийдан фарқли ўлароқ, мазкур қисмлар нафақат кўринадиган ёруғлик, балки инфрақизил нурларни ҳам самарали равишда «ютиш»и мумкин. Бундан бир муддат аввал бошқа бир гуруҳ тадқиқотчилар углерод наноайчаларини кремний ўрнига фотоэлементларни яратиш учун қўллаган эди. Лекин Стэнфорд университети олимлари ускунада электр токини ҳосил қилувчи электродларни яратишда ҳам углероддан фойдаланишган. Одатда бунинг учун плёнкали қуёш панелларида индий ва қалай металлари ҳамда оксидлари қўлланилади. Лекин океанортилик мутахассислар янги ускунада уларнинг ўрнига графен — углероднинг бир атомли бирикмасидан фойдаланишган. Ўзининг ўта ингичкалиги боис графен ёруғлик учун шаффоф ҳисобланса-да, электр токини яхши ўтказди.

Тадқиқотнинг аҳамиятли томони шундаки, бу билан қуёш панелларининг янги турларини яратиш томон қадам ташланади. Тўғри, ҳозирча фотоэлементнинг самарадорлиги кутилганидан балоанд эмас, лекин мазкур кўрсаткични сезиларли равишда кўтариш мумкин, дейишга барча асослар бор экан. Бунинг устига, одатий фотоэлементларни ишлаб чиқаришда ноёб металллар қўлланилади ва келгусида уларга нисбатан талаб борган сари ошади. Айни шу пайтда углерод айланикча қўл келади, дейишмоқда тадқиқотчилар.

Наргиза РУСТАМБЕКОВА тайёрлади.

Сўнгги кунларда Словенияда кузатилаётган тўхтовсиз ёмғирлар мамлакатнинг шимолий ва ғарбий қисмидаги қатор ҳудудларга катта зарар етказиб, Сава, Сава ва Савинья дарёларида сув сатҳи кўтарилиши оқибатида биргина Веленье шаҳрида 400дан ортиқ хонадон сув остида қолган, минглаб уйларнинг электр таъминоти узилган, айни пайтда жабрланганлар тўғрисида маълумот берилганича йўқ.

Европанинг энг йирик «HSBC» банки шубҳали молиявий операцияларни бажарган шахсларнинг пўл ўтказмаларини амалга оширишга йўл қўйгани учун АҚШ ҳукуматининг молиявий қонунийлик борасидаги эътироз асосли эканини тан олган ҳолда жорий йилнинг ёзида тўланган 700 миллион еврога қўшимча равишда, яна 800 миллион доллар жарима тўлашга тайёр эканини маълум қилди.

Россиянинг Москва шаҳри шимолида йўловчилар автобусида номатлум шахс ҳаракат воситасидаги одамларга қараб ўқ очиши натижасида иккита йигит кўкрак қафаси ва елкасидан жароҳат олиб, шифохонага келтирилган, ҳукуқбузарнинг эса шахси аниқланмоқда.

Жаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилоти хабар беришича, Мавританияда Рифт-Валли безгаги номини олган юқумли касаллик эпидемияси аниқланиб, хасталик туфайли ҳозирга қадар 17 нафар инсон ҳаётдан кўз юмган.

Австралия Федерал суди Ануфуз-ли «Стандард энд Пул'с» («Standard & Poor's») рейтинг агентлиги 2006 йили «Constant Proportion Debt Obligation» (қарз мажбуриятларининг доимий улуши кредитлари) акцияларига энг юқори кўрсаткични берса-да, бир неча ойдан сўнг улар 90 фоизга қадрсизлангани боис қимматбаҳо қоғозларни сотиб олган мамлакатнинг 12та шаҳри 16,6 миллион доллар йўқотганини эътиборга олиб агентлиқни инвесторларни алдаш ва мақсадли равишда адаштиришда айбдор деб топди.

Т.Н. Кори Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти раҳбарияти ва жамоаси педагогика фанлари доктори, профессор

Эдем СЕЙМТХАЛИЛОВнинг вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва яқинларига таъзия билдиради.

Ўзбекистон таълим, фан ва маданият ходимлари касабга уюшмаси Тошкент шаҳар кенгаши ҳамда туман кенгашлари Таълим, фан ва маданият ходимлари касабга уюшмаси Шайхонтоҳур туман кенгаши раиси Дилнора Улмасовага отаси ШОАЗИМ ШОУМАРОВнинг вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

реклама • эълон • реклама • эълон • реклама • эълон • реклама • эълон • реклама •

Sizga gapim bor

Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети буш (вакант) уринларга кафедра мудири, профессор, доцент, катта ўқитувчи, ўқитувчи, ассистент павозимларига ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИПАДИ

Генетика ва цитозембриология; тупроқшунослик ва агрокимё; оммавий алоқалар ва реклама; телекўрсатув ва радиоэшиттиришлар; интернет журналистика назарияси ва амалиёти; минтақавий иқтисодиёт ва менежмент; иқтисодиёт назарияси; макроиқтисодиёт; табиий бирикмалар кимёси; информатика ва татбиқий дастурлаш; ҳисоблаш технологиялари ва математик моделлаштириш; алгебра ва функционал анализ; эҳтимоллар назарияси ва математик статистика; археология ва этнология; тарих; жаҳон адабиёти ва назарияси; маънавият асослари ва диншунослик; этика ва эстетика; сиёсатшунослик; яримўтказгичлар ва полимерлар физикаси; немис филологияси; инглиз тилшунослиги ва таржима назарияси; давлат ва ҳуқуқ асослари, экология ҳуқуқи; жисмоний тарбия **кафедралари мудирлигига.**

Бизнесни бошқариш; макроиқтисодиёт; геометрия; Ўзбекистон тарихи; тил назарияси ва амалиёти; ўзбек тилшунослиги; яримўтказгичлар ва полимерлар физикаси; фуқаролик ҳуқуқи ва фуқаролик процесси **кафедралари профессорлигига.**

Биокимё; микробиология ва биотехнология; одам ва ҳайвонлар физиологияси; тупроқшунослик ва агрокимё; зоология ва ихтиология; ботаника, ўсимликлар физиологияси ва экология; табиий география ва география таълими методикаси; ижтимоий география, минтақавий иқтисодиёт ва демография; телекўрсатув ва радиоэшиттиришлар; услубият ва муҳаррирлик; минтақавий иқтисодиёт ва менежмент; иқтисодиёт назарияси; органик кимё; математик физика; программалаш ва тармоқ технологиялари; назарий ва татбиқий механика; алгебра ва функционал анализ; жаҳон тарихи; манбашунослик ва архившунослик; тарих; Ўзбекистон тарихи; жаҳон адабиёти ва назарияси; ўзбек тилшунослиги; фалсафа ва фан методологияси; фалсафа тарихи ва мантик; психология; педагогика; сиёсатшунослик; социология; физикавий электроника; рус ва чет эл адабиётшунослиги; рус тилшуносли-

ги; ижтимоий-гуманитар йўналишлар бўйича чет тиллар; фуқаролик ҳуқуқи ва фуқаролик процесси **кафедралари доцентлигига.**

Биофизика; генетика ва цитозембриология; геодезия, картография ва кадастр; ижтимоий география, минтақавий иқтисодиёт ва демография; телекўрсатув ва радиоэшиттиришлар; услубият ва муҳаррирлик; бизнесни бошқариш; минтақавий иқтисодиёт ва менежмент; иқтисодиёт назарияси; макроиқтисодиёт; табиий бирикмалар кимёси; программалаш ва тармоқ технологиялари; жаҳон тарихи; тарих; матншунослик, миллий уйғониш ва ҳозирги ўзбек адабиёти; тил назарияси ва амалиёти; сиёсатшунослик; социология; яримўтказгичлар ва полимерлар физикаси; табиий йўналишлар бўйича чет тиллар; рус тили; ижтимоий-гуманитар йўналишлар бўйича чет тиллар; ҳамширалар тайёрлов бўлими; жисмоний тарбия **кафедралари катта ўқитувчилигига.**

Тупроқшунослик ва агрокимё; ижтимоий география, минтақавий иқтисодиёт ва демография; оммавий алоқалар ва реклама; услубият ва муҳаррирлик; интернет журналистика назарияси ва амалиёти; макроиқтисодиёт; умумий ноорганик ва аналитик кимё; полимерлар кимёси; дифференциал тенгламалар; манбашунослик ва архившунослик; тил назарияси ва амалиёти; маънавият асослари ва диншунослик; фалсафа ва фан методологияси; фалсафа тарихи ва мантик; этика ва эстетика; психология; социология; инглиз тилшунослиги ва таржима назарияси; рус тилшунослиги; табиий йўналишлар бўйича чет тиллар; инглиз тили фонетикаси ва грамматикаси; рус тили; ижтимоий-гуманитар йўналишлар бўйича чет тиллар; ҳамширалар тайёрлов бўлими; миллий гоё ва ҳуқуқ таълими **кафедралари ўқитувчилигига.**

Зоология ва ихтиология; ботаника, ўсимликлар физиологияси ва экология; программалаш ва тармоқ технологиялари; геометрия; астрономия ва атмосфера физикаси; ядро ва назарий физика **кафедралари ассистентлигига.**

Танловда қатнашиш учун қуйидаги ҳужжатлар тақдим этилиши лозим:

1. Ректор номига ариза.
2. Ишловчининг шахсий варақаси.
3. Маълумоти, илмий даража, илмий унвони ҳақидаги диплом нусхалари.
4. Паспорт нусхаси.
5. Илмий ишлар рўйхати (факультет илмий котиби томонидан тасдиқланган ҳолда).
6. Малака ошириш тўғрисидаги гувоҳнома нусхаси.

Ҳужжатлар эълон чиққан кундан бошлаб 1 ой муддатда қабул қилинади.

Манзил:

**Тошкент —
174,
Талабалар
шаҳарчаси,
ЎзМУ,
кадрлар
бўлими**

**Телефон:
246-03-92.**

“Ҳақиқий дўстинг борми?”. Саволдан энсам қотди. Жеркиб ташлай, дедим-у, ҳар қалай, андиша сақладим. Сухбатдошимнинг ҳурматинон жойига қўйиб, жавобга ҳозирландим: «Бор...». Дўстларимни бир-бир санаяман... Бирдан ўйланиб қолдим. Саволнинг мағзини қақишга уриндим. Ҳақиқий дўст... Дўстинг сохтаси ҳам бўларкан-да. Шу пайт минг йиллардан буён ўзбек халқининг қиёфасини асраб келаётган Алпомиш ва Қоражон муносабатлари ёдимга тушди. Ўзимга савол бердим: дўст қандай бўлиши керак? Халқимизда “Дўст бошга кулфат тушганда синалади” деган нақл бор. Бу бежиз айтилмаган. Дўстликнинг биринчи шарты — қийин вазиятларда имкон қадар бир-бирига ёрдам қилини чўзиш, сирларини сақлай олишидир. Дўстимиз мушкул аҳволда қолса, қўмак бериш қўлимиздан келар, лекин сирини сақлаш-чи? Бунинг уйдасидан чиқиб биров қийинроқ, назаримда. Одамзод қизиқ. Ошкор қилинмаслиги керак бўлган гапларни кимгадир айтмас, туролмайди, тарс ёрилиб кетадигандек гўё.

ҲАҚИҚИЙ ДЎСТ КИМ?

...Ривоятда айтилишича, Искандар Зулқарнайн дил тубида сақлаб юрган сирини яқин кишиларидан бирига ошкор қилибди. Аммо у сирни узоқ вақт сақлай олмай, одамларга айтишга қўрқиб, ташландик қудуққа ёрилибди. Орадан биров вақт ўтган, қудуқдан камши ўсиб чиқибди ва ундан чўпон най ясабди. Найдан таралаётган куй Искандарнинг сирини нола қилиб, қўйлай бошлабди. Сирини ошкор бўлганидан қаттиқ газабланган шох дўстига қандай жазо бериш мумкинлиги тўғрисида устозидан маслаҳат сўрабди. Воқеани эшитган устози эса: «Уни жазолашга ҳақинг йўқ, ҳаммасига ўзинг айбдорсан, юрагингда сақлай олмаган сирингни бошқа биров қандай сақласин?» дедди.

Бу ривоятни эшитиб, жуда тасвирланганман. Ўшада эндигина оқ-қорани таниб, дўст ортига бошлайдиган ёшда эдим. Дўстларимдан айрилиб қолмаслик учун ҳеч кимга сир айтмасликка қарор қилганман. Лекин ҳаётнинг ўнқир-чўнқир сўқмоқлари ҳам бор: гоҳ хурсандчилик, гоҳ ғам... Шундай пайтда ким биландир сирлашинг, дардларингни бўлишинг келадди, бироқ қўрқасан. Атрофингдаги одамлардан ҳадиксираш ҳар бир гапингни ўйлаб гапиришга ундайди. Айтганларинг вақти келиб, ўзингга қарши ишлатилиши мумкинлигини ўйлаб чўчийсан. Аммо дилингни тубида, ҳаммадан яшириб келган сиринг лабиндан учиб чиққанини сезмай қоласан! Кейин Искандарнинг ҳолига тушиб, афсусланасан. Шу фикрлар кўнглимдан ўтаркан, сухбатдошимнинг саволига жавоб беришга шошганимни сездим.

Ўйлаб кўрсам, ота-онадан ўтадиган содиқ дўст бўлмас экан: кулганинга қувониб, йиғлаганинга юпатишади. Онанг сирингни сақлаб, дардинга малҳам бўлади! Отанг эса тўғри йўлни танаб, ўз ўринини топишингда маслаҳатларини аямайди. Улар ёнимда экан, мен дунёдаги бахтлиларнинг биттасиман!

Сурайё СИРОЖИДДИНОВА

СПОРТГА ОШНО БОЛАЛАР МУСОБАҚАСИ

иродани тоблайти, соғломлик ва қувонч бахш этади

(Давоми.
Боши 1-бетда.)

Мақтабнинг ёш спортчилари 2001 йилдан буюн стол теннис буйича «Умид нхоллари»нинг республика босқичида мунтазам иштирок этиб, ютуқларга эришиб келмоқда. Бундай ютуқ мақтабга энди қадам қўйган жажжи ўғил-қизларнинг ҳам спорт билан мунтазам шуғулланишига туртки бўлапти.

Шу кунларда давом этаётган беллашуларда бошлангич синф ўқувчилари спортнинг 5 тури бўйича иштирок этмоқда. 30 метрга югуриш бўйича Жаҳонгир Мардонов, узунликка сакрашда Машхура Жуманова, шахматда Саид Сафаров энг яхши кўрсаткичга эришди. Жажжи спортчилар ҳаракатли ва миллий ўйинларда ҳам маҳоратларини намойиш этишди.

Тавқидланганидек, мактаб ўқувчилари стол теннис ва қўл тўпи бўйича туманда етакчилик қилишади. Мавлон Тошмуродов, Насиба Синдорова, Сурайё Суюнова, Муқаддас Босимова каби ўқувчилар туман ва вилоят миқёсидаги мусобақаларнинг совриндори ҳисобланади.

«Оқ олтин» ҚФЙ ҳудудидagi 30-мактаб спорт майдони ўқувчи ва томошабинлар билан тўлиб-тошган. Бу ерда мактаб босқичидаги беллашулар нихосига етиш арафасида. Ғолиблик учун курашаётган жамоалар тажриба ва маҳоратларини ишга солишмоқда. Мақтабнинг волейбол жамоаси қатор йиллардан буюн турли нуфузли мусобақаларда ғолиблар сафидан тушмай келаяпти.

«Умид нхоллари» спорт ўйинларининг дастлабки мактаб ва туман босқичи мусобақаларида Тошкент шаҳридаги умумтаълим мактаб ўқувчилари ҳам фаол иштирок этишмоқда. Хусусан, Шайхонтоҳур туманидаги 84- ва 167-мактабнинг 4-синф ўқувчилари енгил атлетика, югуриш (50 метрга) ва узунликка сакраш бўйича беллашдилар. 167-мактабнинг жисмоний тарбия фани ўқитувчиси Дилдора Алимардонова мазкур босқичда ўқувчиларнинг кўнгилдагидек иштирокидан бениҳоят шод бўлди. Боси, бундай пухта тайёргарлик ноябрь ойида (қузги таътилда) 1-4-синф терма жамоалари ўртасида ўтказиладиган ҳудудий босқич ўйинларида ҳам ўқувчиларнинг фаол иштирокини таъминлайди.

Б.РИЗОКУЛОВ олган суратлар.

БАҲСЛАР ЯНГИ СПОРТ ЗАЛИДА ЎТДИ

Спорт мусобақаларининг одилона ва кўнгилдагидек ўтказилиши учун Бухоро вилоятида пухта тайёргарлик қўрилди. Бу ҳақида вилоят «Ёшлик» ЖТСЖ раиси ўринбосари М. Тошев куйидагиларни гапириб берди:

— Мазкур беллашулар ўқувчи ва мураббийларга қулайлик яратиб, спорт базаларининг жойлашувини инобатга олиб, ҳар бир туман(шаҳар)да аввал ҳудудий, кейин эса финал босқичи тартибда ўтказилмоқда.

Таътилниинг илк кунлари мактабларнинг 1-4-синфлари терма жамоалари ўртасида шашка (шахмат), енгил атлетика, қувноқ эстафета, мини футбол, бадий гимнастика каби 5 турдан иборат баҳслар ўтказилди. Бошлангич синфлар ўртасидаги мусобақалар тўлиқ якуланиб, ғолиблар аниқланди. Беллашуларни байрам руҳида ўтказиш учун катта тайёргарлик ишлари олиб борилди.

Айтиш зарур, «Умид нхоллари» спорт мусобақалари фарзандларимизни чакқон, соғлом ва иродали қилиб тарбиялашда муҳим аҳамият касб этмоқда. Давлатимиз томонидан ёшларимизнинг ҳар томонлама соғлом бўлиши учун спорт мажмуалари, янги мактабларда эса спорт заллари қурилди. Янги ўқув йилида шундай қулайликка эга бўлган Бухоро туманидаги 22-мактаб директори Ботир Қобиров ўз қувончларини қуйидагича ифодаляди:

— Ўқув йилининг дастлабки ойида ўқувчиларимиз иштирокига топширилган янги спорт зали жа-

моамизга қувонч бағишлади. Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси вилоят филиали томонидан ажратилган 309 миллион 300 минг сўм ҳисобидан бунёд этилган 12х24 ўлчамдаги спорт залимида барча қулайликлар муҳайё. Ўқувчиларимиз учун «Умид нхоллари» спорт мусобақаларининг бу йилги мактаб босқичи ана шу янги спорт залида қўтаринки кайфиятда ўтказилди.

5-7 ва 8-9-синфлар ўртасида ўтказиладиган «Умид нхоллари» спорт мусобақаларининг туман(шаҳар) босқичларини кўнгилдагидек ўтказиш учун барча чора-тадбирлар қўрилди. Шунингдек, ҳар бир тур бўйича мусобақа ўтказиладиган спорт иншоотлари жойи, мураббий ва ҳакамлар рўйхати тайёрланди. Ёзги таътил кунларидаги тайёргарликни ҳам мутасадди шахслар кузатиб, камчиликларни бартараф этиш борасида мураббийлар билан суҳбатлар ўтказиб туришади. Тайёргарлик жараёнида жамоалар билан ўртоқлик учрашувлари ўтказилиб, ютуқ ва камчиликлар аниқланди. Уларнинг сабаблари ўрганилиб, чора-тадбирлар белгиланди. «Умид нхоллари» мусобақаларининг ўтган йилги вилоят босқичида 1, 2, 3-ўринлар Бухоро шаҳри, Шофиркон, Жондор ҳамда Ромитан туманларининг спортсевар ўқувчиларига насиб этган эди. Бу йил ҳам ўз устида йил бўйи тинимсиз машғулотлар олиб бортганлар, албатта, муваффақиятга эришади.

**Абдусаттор СОДИҚОВ,
Сора ТОШЕВА,
«Ma'rifat» мухбирлари**

ЕТАКЧИЛАР СТАРТДА ҒОЛИБ

Дунёнинг биринчи рақамли теннисчиси сербиялик Новак Жоквич Лондонда ўтказиладиган АТРнинг жорий йилги ақунловчи турнирида дастлабки ғалабасини нишонлади.

У франциялик тажрибали теннисчи Жо-Вилфрид Цонгага қарши кечган икки сетлик баҳсда 7:6 (7:4), 6:3 ҳисобида зафар қучди.

Новак матч давомида 17 бор хатога йўл қўйган бўлса, Цонгада бундай ҳолат 26 марта кузатилади. Шунингдек, Жоквич икки марта рақиб зарбасини муваффақиятли бартараф этган бўлса, уч марта брейк-пойнт ишлади.

Мазкур турнирнинг навбатдаги қарама-қаршилигида эса британиялик Энди Мюррей чехиялик теннисчи Томаш Бердих билан куч сынашди ва муҳим ғалабага эришди. Уч сетта нўзилган мусобақада 3:6, 6:3, 6:4 ҳисоби кайд этилди.

Янко Типсаревич, Рохер Федерер, Давид Феррер ва Хуан Мартин дель Потро иштирокидаги матчлар ҳам мухлислар эътиборини торттири турган гап.

ҲАЛ ҚИПУВЧИ БАҲСЛАР ЯҚИН

«Формула-1» мусобақаларида 2009 йилдан буюн ғалаба нимагини билмай келаятган «Лотус» жамоаси етакчиси Кими Райкконен Абу-Даби Гран-присида зафар қучди.

2007 йилги «Кироллик пойгали» туркумига кирувчи ралли бўйича жаҳон биринчилигида муваффақиятли қатнашиб, дунё эътиборини ўзига қараган маҳоратли спортчи 2009 йилги Бельгия Гран-при турнирида ғалаба қозонганди.

Гарчи бир неча мавсумдан бери биринчи ўринни эгаллай олмаётган бўлса-да, жорий йили ўтказилган пойгалида Кими уч марта иккинчи ва бир неча мартаба учинчи бўлиб марра чизигини кесиб ўтганга эришди.

Абу-Дабида кечган кўмзарда иккинчи ўринга «Феррари» жамоаси вакили Фернандо Алонсо, учинчи ўринга эса Себастьян Феттель («Ред Булл») қўтарилди.

Йил спортчиси аниқлашда жуда катта аҳамиятга эга бўлган АҚШ Гран-приси 16-18 ноябрда бўлиб ўтади.

ГВАРДИОЛА «ЧЕПСИ»НИ БОШҚАРАДИ(МИ?)

Испаниянинг «Барселона» футбол жамоаси соёқ бош мураббийи Хосеп Гвардиола гарчи футболдан бироз йироқлашган бўлса-да, у билан боғлиқ хабарлар оқими тўхтамай келмоқда.

Айни пайтда ўз оиласи билан Нью-Йоркда яшаётган Гвардиола 2013-2014 йилги футбол мавсумини Англия пойтахтида қаршилаши мумкин. Европа наshrларида ёзилшича, Пеп айнан «Челси» клубини бошқариш истагини билдираётган экан.

Агар ушбу хабар ўзини оқласа, кўҳна қиъадаги энг нуфузли турнир — Европа чемпионлар лигасининг амалдаги ғолиби, «аристократларнинг» амалдаги устози Де Маттео келаси мавсумда ўзига янги иш жойи излашига тўғри келади.

Шундай бўлса-да, Европаниннг бир қатор йирик клублари, жумладан, «Манчестер Юнайтед», «Арсенал» ва «Милан» сингари жамоалар иштирокили мутахассисни жалб этишдан тўла умид узмагани ҳам манбаларда келтирилган.

ХАБАРИНГИЗ БОРМИ?

«Жар» спорт-соғломлаштириш мажмуасида кикбоксинг бўйича ўтказилган Ўзбекистон чемпиолатида 300 нафардан зиёд спортчи 28та медаллар жамланмаси ҳамда Осиё чемпиолати йўлланмаси учун рингга чиқди. 17 ёшга бўлган ўсмирлар, хотин-қизлар, катталар ўртасидаги баҳслар қизгин тус олди.

Умумжамоа ҳисобида Тошкент шаҳри биринчи, Андижон вилояти терма жамоаси иккинчи, сирдарёликлар эса 3-ўринни эгаллашди.

Бирлашган Араб Амирликларида футбол бўйича давом этаётган Осиё чемпиолатида «С» гуруҳидан ўрин олган Ўзбекистон ёшлар терма жамоаси илк ўйида Вьетнам жамоасини 4:0 ҳисобида енгди.

Гуруҳдаги иккинчи учрашувда Йордания ёшлари қиъамизнинг амалдаги чемпиони Корея Халқ Демократик Республикаси футболчилари билан 1:1 ҳисобида дуранг кайд этишди.

Ўзбекистон ёшлар терма жамоаси гуруҳдаги иккинчи баҳсни кеча йорданиялик тенгдошларига қарши ўтказди. Унда 2:2 ҳисоби кайд этилди.

Мусобақа қиъдасига кўра, Осиё чемпиолатининг қрим финалига йўлланма олган тўрт жамоа келаси йили Туркияда ўтказиладиган жаҳон чемпиолатида қатнашиш имкониятига эга бўлади.

«O'ZBEKISTON» nashriyot-matbaa ijodiy uyi

«O'zbekiston» nashriyot-matbaa ijodiy uyi tashkilotlarni hamkorlikka taklif etib, noشرlik va matbaa mahsulotlarining barcha tur-larini, jumladan:

- badiiy va bolalar adabiyati;
- ijtimoiy-siyosiy adabiyotlar;
- ensiklopediyalar;
- rangli va bezakli mahsulotlar (albomlar, plakatlar, bukletlar, adres panjalari va boshqalar);
- qat'iy hisobda turuvchi raqamli blankalar, chek va ruyxatga oluvchi kitoblar;
- uquv anjomlari (umumiy daftarlar, kundaliklar, rasmlar daftarlari va boshqalar);
- import urini bosadigan xalq iste'moli mollari;
- A4 va boshqa formatlardagi ofis-xujalik qog'ozlarni, kancelyariya kitoblari va boshqalarni shartnoma asosida, qisqa mudatlarda, yuqori sifat darajasida, kelinilgan narxlarida tayyorlab berishni ma'tum qiladi.

Murojaat uchun manzil: O'zbekiston Respublikasi, 100129,

Toshkent shahar, Navoiy k'chasi, 30.

Telefonlar: 244-34-01, 244-38-93, 244-37-81

Faks: (371) 244-38-10, 244-87-55.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

Web: www.iptd-uzbekistan.uz

Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Madamin ARIPJANOV, Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Farrux JABBOROV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib), Mahmuda MURZAYEVA, Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari, "Учитель Узбекистана"), Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

INDEKS: 149, 150. Г-1118.

Tiraj 32101.

Hajmi 4 bosma taboq. Ofset usulida bosilgan, qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat»dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat raxsati bilan amalga oshirilishi shart. Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent, Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib — 233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-53-16, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi — 236-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 236-54-69, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-54-23, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 236-55-58, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

Dizaynerlar:
Malohat TOSHOVA,
Liliya BINASHEVA.
Navbatchi muharrir:
Hayrulla ABDURAXMONOV.
Navbatchi:
Sherali NAMOZOV.

«Sharq» nashriyot-matbaa aksionerlik kompaniyasi boshmaxonasi.

Korxona manzili:
«Buyuk Taron» ko'chasi, 41-uy

Ula yukni — 21.40
Topshirildi — 21.50